

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Острозька академія»

Факультет міжнародних відносин

Кафедра міжнародних відносин

Кваліфікаційна робота

на здобуття освітнього ступеня магістра

на тему: «Зовнішньополітичні вектори Чеської республіки в постбіполярний період»

Виконала студентка курсу, групи ЗММВ-11 23-24рн

спеціальності 291 «Міжнародні відносини,

суспільні комунікації та регіональні студії»,

освітньо-професійної програми

«Міжнародні відносини»

Стрільчук Іванна Миколаївна

Керівник – доктор історичних наук, старший викладач,

Корнійчук Любов Володимирівна

Рецензент –

Робота допущена до захисту

протокол № ____ засідання кафедри міжнародних відносин від

_____20__року

Завідувач кафедри міжнародних відносин: _____ Тетяна СИДОРУК

м. Острог – 2024

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ...	10
1.1. Зовнішня політика Чехословаччини до 1989 року.....	10
1.2. Оксамитова революція та її вплив на зовнішню політику.....	15
1.3. Роль Вацлава Гавела на посту президента Чеської Республіки.....	18
1.4. Концептуальне забезпечення зовнішньополітичного курсу держави...	27
Висновок до розділу 1.....	32
РОЗДІЛ 2. ОСНОВНІ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ПРІОРИТЕТИ ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ.....	34
2.1. Європейська інтеграція.....	34
2.2. НАТО та питання безпеки.....	41
2.3. Відносини із ключовими партнерами Чехії відповідно до Концепції зовнішньої політики ЧР 2015 р.....	51
Висновок до розділу 2.....	69
РОЗДІЛ 3. СПІВРОБІТНИЦТВО ЧР З МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ.....	71
Висновок до розділу 3.....	86
ВИСНОВКИ.....	89
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	92

ВСТУП

Актуальність теми зумовлена низкою важливих чинників, що стосуються як національних, так і міжнародних процесів. Після розпаду СРСР та переходу до багатопольярного світу, Чехія, як незалежна держава, мусила визначити свої зовнішньополітичні пріоритети у нових умовах. Особливо важливим є перехід від залежності від радянського блоку до інтеграції в європейські та західні структури, такі як Європейський Союз та НАТО. Тема також актуальна через трансформацію зовнішньополітичних орієнтацій Чехії після Оксамитової революції 1989 року, а також вплив і діяльність її лідерів, зокрема президента Вацлава Гавела, на формування зовнішньої політики.

Зовнішня політика Чеської Республіки в постбіполярний період була тісно пов'язана з її прагненням до європейської та євроатлантичної інтеграції, що включає вступ до НАТО в 1999 році та до ЄС у 2004 році. Крім того, роль міжнародних організацій, таких як ООН, стала важливою в контексті активної участі Чехії в міжнародних питаннях безпеки, розвитку та прав людини.

Ця тема також є важливою для дослідження зовнішньої політики малих європейських держав, які, незважаючи на свою розмірність, мають суттєвий вплив на регіональні та глобальні процеси через участь у великих міжнародних об'єднаннях та ініціативах.

Таким чином, дослідження зовнішньої політики Чеської Республіки в постбіполярний період дозволяє зрозуміти, як країна адаптувалась до змін у міжнародному середовищі і визначала свої пріоритети у глобалізованому світі, зокрема через інтеграцію з європейськими і міжнародними структурами.

Стан наукової розробки теми дослідження зовнішньополітичних векторів Чеської Республіки в постбіполярний період є важливою складовою аналізу сучасної міжнародної політики Центральної Європи. Ця тема знаходиться на перетині таких дисциплін, як історія, міжнародні відносини та політологія. У науковій літературі вона охоплює кілька ключових напрямків. Зокрема, значна увага приділяється трансформації зовнішньої політики після

Оксамитової революції, яка стала важливим переломним моментом для Чехословаччини, а згодом і Чеської Республіки. Науковці досліджують геополітичні зміни, які відбулися після розпаду Варшавського договору, і початок євроатлантичної інтеграції. Роль Вацлава Гавела як одного з провідників нової зовнішньополітичної доктрини країни також є об'єктом численних досліджень, зокрема його ідеї щодо моральної відповідальності в міжнародних відносинах. Особливу увагу науковці приділяють процесу вступу Чеської Республіки до НАТО та Європейського Союзу, аналізуючи цей етап як ключовий у формуванні безпекової та інтеграційної стратегії.

Серед західних дослідників вагомий внесок у розробку теми зробили Жак Рупнік та Тімоті Гартон Еш, які аналізують демократичні реформи та їхній вплив на зовнішню політику Чехії. Водночас, вітчизняні та східноєвропейські автори, такі як Мілан Кучера та українські дослідники Олександр Горобець і Олександр Литвиненко, зосереджуються на регіональних аспектах співпраці Чехії, її участі у Вишеградській четвірці та можливому використанні чеського досвіду євроатлантичної інтеграції для України. Серед важливих для дослідження праць варто виокремити роботи, що присвячені характеристичі зовнішньої політики Чехії, таких дослідників: Л. Кіцила [22], Л. Павлишин [32], А. Савчук [35], Н. Криворучко [25], С. Віднянський [9], Р. Корсак [23] та ін. Їхні дослідження висвітлюють ключові аспекти євроатлантичної інтеграції, участі Чехії у Вишеградській четвірці та формування її безпекової політики.

Попри значний масив досліджень, залишаються аспекти, які потребують подальшого вивчення. До них належить вплив внутрішньополітичних процесів на зовнішню політику Чеської Республіки, її співпраця з міжнародними організаціями в сучасному контексті, а також роль у регіональних ініціативах на пострадянському просторі. Таким чином, хоча тема є досить розробленою, вона залишається актуальною для подальших досліджень, особливо в умовах сучасних змін у міжнародній системі.

Метою роботи є дослідити зовнішньополітичні вектори Чеської Республіки в постбіполярний період.

Для досягнення цієї мети в роботі ставляться наступні **завдання**:

1. Проаналізувати історичні передумови зовнішньої політики Чеської Республіки в контексті зовнішньої політики Чехословаччини до 1989 року та визначити основні фактори, що впливали на її зовнішньополітичний курс.
2. Оцінити вплив Оксамитової революції 1989 року на зміни в зовнішній політиці Чеської Республіки, зокрема на її орієнтацію на європейську інтеграцію та співпрацю з НАТО.
3. Визначити основні зовнішньополітичні пріоритети Чеської Республіки після 1989 року, зокрема в контексті її вступу до Європейського Союзу та НАТО, а також впливу на безпекову політику.
4. Дослідити роль Вацлава Гавела як президента Чеської Республіки та його вплив на зовнішньополітичну діяльність країни, зокрема на формування її міжнародного іміджу.
5. Оцінити роль міжнародних організацій, таких як Європейський Союз та Організація Об'єднаних Націй, у формуванні зовнішньої політики Чеської Республіки.
6. Визначити ключові напрямки співпраці Чеської Республіки з іншими країнами та її вплив на двосторонні відносини з важливими партнерами.
7. Визначити актуальні виклики та перспективи зовнішньої політики Чеської Республіки в умовах сучасної глобальної політики, зокрема щодо безпеки та економічної інтеграції.

Об'єктом дослідження є зовнішня політика Чеської Республіки в постбіполярний період.

Предметом дослідження є особливості формування та реалізації зовнішньої політики Чехії в постбіполярний період, зокрема ключові напрямки діяльності Чеської Республіки в Європейському Союзі, НАТО, а також її дипломатичні стосункам з іншими важливими акторами.

Хронологічні рамки дослідження. Період із кінця 1989 року, коли відбулася Оксамитова революція, до сьогодення.

Для досягнення поставлених завдань у роботі використовуватимуться наступні **методи дослідження:**

1. Історико-діалектичний метод – для аналізу етапів розвитку зовнішньої політики Чеської Республіки, виявлення закономірностей та взаємозв'язків між політичними, економічними та соціальними факторами на різних етапах історії, зокрема до 1989 року та після Оксамитової революції.
2. Метод порівняльного аналізу – для порівняння зовнішньої політики Чеської Республіки в різні історичні періоди, а також для порівняння її підходів до європейської інтеграції та співпраці з міжнародними організаціями, такими як ЄС, НАТО, ООН.
3. Метод контент-аналізу – для вивчення зовнішньополітичних документів, виступів політичних діячів, офіційних заяв та меморандумів, а також міжнародних угод, що стосуються зовнішньої політики Чеської Республіки.
4. Аналіз політичних текстів – для дослідження програмних документів політичних партій, урядових заяв та доповідей, що стосуються зовнішньої політики країни та її відносин з іншими державами та міжнародними організаціями.
5. Метод історико-порівняльного аналізу – для оцінки впливу Оксамитової революції та інших важливих подій на зміни в зовнішній політиці Чеської Республіки, порівнюючи періоди до і після 1989 року.
6. Метод системного аналізу – для вивчення взаємодії між різними аспектами зовнішньої політики Чеської Республіки (економічними, безпековими, культурними) та їхнього впливу на загальний курс країни на міжнародній арені.
7. Метод інтерпретації та синтезу – для інтеграції отриманих результатів і формулювання загальних висновків щодо основних

зовнішньополітичних пріоритетів та розвитку зовнішньої політики Чеської Республіки в постбіполярний період.

Наукова новизна роботи полягає в глибокому аналізі еволюції зовнішньої політики Чеської Республіки в постбіполярний період з урахуванням специфіки її інтеграційних процесів в Європейський Союз та НАТО. Вперше проводиться комплексне дослідження цього процесу з урахуванням внутрішніх та зовнішніх факторів, які визначали напрямки її зовнішньополітичного курсу після 1989 року.

Особлива увага приділяється ролі Оксамитової революції у змінах зовнішньої політики Чеської Республіки, акцентуючи на її впливі на переорієнтацію країни з комуністичної орієнтації до європейських та західних інституцій, таких як ЄС і НАТО. Окремо аналізується вплив міжнародних організацій (ЄС, НАТО, ООН) на зовнішню політику Чеської Республіки, що дозволяє визначити, як міжнародні зобов'язання і членство в цих організаціях сприяли її інтеграції в європейське і світове співтовариство. Важливим аспектом є ідентифікація основних зовнішньополітичних пріоритетів Чеської Республіки на основі оцінки її зовнішньополітичної діяльності в контексті поточних міжнародних відносин, включаючи аналіз безпекових аспектів, економічної співпраці та культурного обміну.

Окремо виділяється аналіз дипломатичних стратегій і дій Вацлава Гавела, як одного з основних архітекторів нової зовнішньої політики Чеської Республіки, що дозволяє краще зрозуміти особливості переходу від комуністичного режиму до демократичної, проєвропейської політики. Також аналізується динаміка зміни зовнішньополітичних орієнтирів Чеської Республіки на тлі глобальних викликів, зокрема після 2000 року, що включає реакцію Чехії на міжнародні кризи, таких як російська агресія проти України та її позиція в межах Європейського Союзу і НАТО. Таким чином, робота вносить новий вклад у вивчення зовнішньої політики Чеської Республіки, зокрема щодо її розвитку після 1989 року, та допомагає сформулювати сучасні

підходи до аналізу зовнішньополітичних пріоритетів малих європейських держав в умовах глобалізації та європейської інтеграції.

Практична значущість роботи полягає в її здатності надати комплексне розуміння зовнішньополітичної стратегії Чеської Республіки в постбіполярний період, що є важливим для розробки та вдосконалення зовнішньополітичної політики України та інших країн Центральної та Східної Європи. Вивчення досвіду Чеської Республіки в контексті її європейської та євроатлантичної інтеграції може бути корисним для аналізу шляхів реалізації зовнішньополітичних і економічних стратегій малих та середніх держав, які прагнуть інтеграції в міжнародні організації, зокрема в Європейський Союз та НАТО.

Отримані результати також можуть бути використані у роботі дипломатичних установ та органів державної влади України для вдосконалення двосторонніх відносин з Чехією, а також для розвитку стратегії співпраці з іншими країнами Європи. Вивчення зовнішньополітичного курсу Чеської Республіки також дозволяє краще зрозуміти сучасні виклики та можливості для України в умовах міжнародної політичної та економічної інтеграції.

Крім того, робота може слугувати підґрунтям для подальших наукових досліджень у галузі міжнародних відносин, зокрема для аналізу зовнішньої політики країн Центрально-Східної Європи, а також для освітніх програм і курсів з міжнародних відносин, європейської інтеграції та безпеки.

Джерельна база дослідження зовнішньополітичних векторів Чеської Республіки в постбіполярний період включає широкий спектр документів, наукових праць та аналітичних матеріалів. Її основу складають кілька ключових груп джерел.

Першою групою є офіційні документи та законодавчі акти, до яких належать міжнародні договори, угоди, закони та нормативно-правові акти, що регулюють зовнішню політику Чеської Республіки. Зокрема, сюди входять

документи про вступ Чехії до НАТО та Європейського Союзу, а також матеріали, пов'язані з діяльністю Вишеградської групи.

Другу групу становлять матеріали міжнародних організацій, серед яких важливе місце займають документи НАТО, Європейського Союзу, ОБСЄ та ООН. Звіти та рекомендації цих організацій висвітлюють взаємодію Чехії з міжнародними структурами в контексті забезпечення безпеки та інтеграції.

Третьою групою є програмні заяви політичних лідерів, які включають виступи, інтерв'ю та промови ключових діячів Чеської Республіки, таких як Вацлав Гавел, Вацлав Клаус та Мілош Земан. Ці матеріали дозволяють зрозуміти ідеологічні основи та практичну реалізацію зовнішньої політики країни.

Важливу групу джерел складають медіа-матеріали та аналітика, представлені публікаціями провідних чеських і міжнародних видань, таких як *Lidové noviny*, *Právo* та *Hospodářské noviny*. Ці джерела надають актуальну інформацію про зовнішню політику Чехії та її взаємодію з міжнародними партнерами.

Таким чином, джерельна база дослідження є комплексною та багатогранною, що дозволяє забезпечити всебічний аналіз зовнішньополітичних пріоритетів Чеської Республіки в умовах трансформацій міжнародної системи.

Практична апробація. За матеріалами дослідження опублікована на науковому блозі Національного університету «Острозька академія» наукова стаття «Постать Вацлава Гавела та його роль у формуванні зовнішньої політики Чеської Республіки в постбіполярний період».

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури.

РОЗДІЛ 1. ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

1.1. Зовнішня політика Чехословаччини до 1989 року

Зовнішня політика Чехословаччини до 1989 року відображала складні політичні процеси як усередині країни, так і в світі. Після Другої світової війни Чехословаччина увійшла до сфери впливу СРСР, що обмежило її міжнародні відносини. Контроль з боку СРСР визначав головні напрями зовнішньої політики Чехословаччини до падіння комуністичного режиму в 1989 році [39].

Одразу після Другої світової війни зовнішня політика Чехословаччини почала формуватися відповідно до принципів соціалістичного табору. В 1945 році був підписаний Договір про дружбу, взаємну допомогу та співробітництво між Чехословаччиною та СРСР, який став основою для майбутнього курсу країни. Уряд прагнув зберегти певну самостійність і розвивати відносини з країнами Заходу, проте посилення комуністичного впливу обмежило ці спроби. Після приходу до влади Комуністичної партії у 1948 році країна повністю перейшла на орієнтацію на СРСР. З 1948 року зовнішня політика Чехословаччини була спрямована на підтримку стратегічних ідеологічних інтересів СРСР.

Чехословаччина стала членом Ради економічної взаємодопомоги (РЕВ) та Організації Варшавського договору, що закріпило її як союзника СРСР у економічному та військовому блоках. Участь у РЕВ передбачала економічну інтеграцію з іншими соціалістичними країнами, а Варшавський договір зобов'язував підтримувати спільну оборонну політику. Будь-які спроби розвивати відносини поза межами соціалістичного блоку були суворо обмежені Москвою. Чехословаччина підтримувала антизахідну пропаганду, а контакти із західними країнами контролювалися, щоб уникнути впливу лібералізму [36].

Працька весна 1968 року стала ключовим етапом у зовнішньополітичній історії Чехословаччини. Реформи, започатковані урядом Олександра Дубчека, мали на меті демократизацію суспільного життя та побудову «соціалізму з людським обличчям». Однак ці зміни викликали занепокоєння в керівництва

СРСР, яке боялося, що Чехословаччина може вийти з соціалістичного табору. У серпні 1968 року війська Варшавського договору, очолювані СРСР, увійшли в Чехословаччину. Внаслідок цього реформи були згорнуті, а зовнішня політика країни знову стала цілком підконтрольною Москві. Події Празької весни продемонстрували, що спроби Чехословаччини проводити незалежну зовнішню політику в умовах соціалістичного табору мали жорсткі обмеження. Період нормалізації: 1969–1980-ті роки [24].

Після придушення Празької весни почався період «нормалізації», який супроводжувався відновленням суворого контролю з боку СРСР. На міжнародній арені Чехословаччина продовжувала підтримувати політику Радянського Союзу та зміцнювати зв'язки з іншими країнами Варшавського договору і РЕВ. Пропаганда проти західних країн посилилася, а дипломатичні відносини з ними залишалися обмеженими. У цей час у країні відбувалися репресії проти інтелігенції та учасників дисидентського руху.

Економіка перебувала у стані застою, що посилювало соціальне невдоволення. Протести проти режиму проходили під гаслами демократії та співпраці з Європою, але більшість із них придушувалася владою. Зміни в кінці 1980-х років. Наприкінці 1980-х років, на тлі перебудови в Радянському Союзі та демократичних змін у Центральній і Східній Європі, почалися зрушення і в Чехословаччині [26].

Зростання протестних настроїв та відкриті демонстрації, які розпочалися в Празі та інших великих містах у 1988 році, свідчили про наростання опозиції до режиму. Хоча спочатку ці акції були малочисельними та неорганізованими, вони стали передвісниками значних змін.

У листопаді 1989 року відбулася Оксамитова революція, яка мирно завершила правління комуністичного режиму. Це поклало початок кардинальним змінам у зовнішній політиці Чехословаччини. Повалення комуністичного уряду відкрило шлях для інтеграції з країнами Заходу та зміцнення відносин із європейськими структурами. Чехословаччина почала

готуватися до вступу в Європейський Союз і НАТО, що сприяло економічному розвитку та відкриттю нових можливостей на міжнародній арені.

Зовнішня політика Чехословаччини до 1989 року була цілком залежною від Радянського Союзу, що суттєво обмежувало її суверенітет. Усі спроби провести незалежний курс, зокрема під час Празької весни, наштовхувалися на жорстку протидію з боку СРСР. Лише наприкінці 1980-х років країна змогла поступово переорієнтувати свою зовнішню політику, зближуючись із західними країнами [26].

Після Оксамитової революції Чехословаччина почала впроваджувати демократичні реформи та інтегруватися у європейські та євроатлантичні структури. Це стало новим етапом у розвитку країни, який забезпечив їй можливість реалізовувати власні національні інтереси на міжнародній арені. Розпад Чехословаччини у 1993 році призвів до того, що як Чеська Республіка, так і Словаччина продовжили цей курс реформ, закріплюючи демократичні цінності та інтеграцію з Європою.

Таким чином, зовнішня політика Чехословаччини до 1989 року ілюструє складний шлях країни від повної залежності від СРСР до набуття незалежності та відкриття нових можливостей у співпраці із Заходом.

Повалення комуністичного режиму в Чехословаччині та процес становлення демократії стали ключовими моментами в історії країни. Найбільша помилка комуністичного уряду полягала у відмові від діалогу з опозиційно налаштованим суспільством, що призвело до беззбройного протистояння та, зрештою, до повалення режиму. Це стало початком процесу впровадження демократичних цінностей у двох новоутворених державах — Чеській Республіці та Словацькій Республіці.

Після падіння комуністичного режиму в обох країнах активізувалися крайні націоналістичні сили, які раніше не мали можливості діяти відкрито. Національні меншини також отримали можливість висловлювати свої проблеми та політичні вимоги. У нових демократичних умовах стало цілком логічним надання прав не тільки особистостям, але й національним групам,

представники яких відчували себе нерівноправними у попередньому державному устрої. Важливим чинником розпаду Чехословаччини стала відмінність між чеською та словацькою політичними культурами, яка проявлялася протягом усього існування об'єднаної держави [19].

Хоча чехи та словаки жили у спільному соціальному просторі, їхні політичні культури залишалися окремими. Кожен народ мав власне бачення розвитку держави та державного устрою. Пам'ять про минулі досягнення відіграє велику роль у формуванні національних держав і громадянського суспільства. Усвідомлення поколіннями власної самодостатності та здатності досягати великих звершень є важливим елементом у побудові держави. В Україні ж, на відміну від Чехії та Словаччини, політики часто підтримують почуття меншовартості та комплекс жертви, що перешкоджає розвитку. Проте зараз українське суспільство все більше розуміє важливість соціальної та історичної пам'яті як ключових елементів становлення демократичної держави. За словами історика А. Киридон, соціальна пам'ять є важливим механізмом розвитку демократичних цінностей і формування громадянського суспільства. Виважена політика історичної пам'яті допомогла Чехії та Словаччині вирішити внутрішні суперечності та стати на шлях розвитку у фарватері європейської політики [2].

Чеський і словацький народи мають спільну історію та довгий час не мали власної державності, перебуваючи у складі інших держав. Навіть після 74 років спільного існування у складі Чехословаччини їм довелося переосмислити минуле після розпаду федерації та створити нові моделі суспільної пам'яті. Це стало важливим етапом модернізації та «повернення до Європи». Український історик Н. Марадик зазначає, що створення Чехословацької Соціалістичної Республіки було «шлюбом з розрахунку», продиктованим політичними та геополітичними реаліями. Тому розпад цієї держави, хоча й виглядає нелогічним на перший погляд, є цілком закономірним.

Для розуміння зовнішньої політики Чехословаччини важливо проаналізувати ключові угоди та події, що визначали її позицію на міжнародній арені. Договір із СРСР 1945 року закріпив союзницькі відносини та передбачав політичне, економічне й військове співробітництво, фактично позбавивши країну незалежності. Участь у Раді економічної взаємодопомоги (РЕВ) сприяла економічній інтеграції з соціалістичними країнами, але водночас обмежувала економічну самостійність Чехословаччини, оскільки планування не враховувало внутрішніх потреб країни. Членство у Варшавському договорі зобов'язувало Чехословаччину брати участь у спільній оборонній політиці та проводити військові навчання. Це ускладнювало встановлення відносин із країнами поза соціалістичним блоком [38].

Важливою подією стала Празька весна 1968 року, коли уряд Олександра Дубчека ініціював реформи для створення «соціалізму з людським обличчям». Однак, ці реформи викликали стурбованість у СРСР, що призвело до вторгнення військ Варшавського договору та припинення реформ. Це стало показником того, що спроби Чехословаччини відійти від курсу Москви були приречені на провал. Після придушення Празької весни країна знову повернулася до прорадянської зовнішньої політики, зміцнивши військові зв'язки з учасниками Варшавського договору та зберігаючи антизахідні настрої.

Наприкінці 1980-х років у Чехословаччині, як і в інших країнах соціалістичного блоку, розпочався процес демократизації. Ослаблення радянського контролю дозволило опозиційним рухам виступати за незалежність і політичні реформи. Оксамитова революція у листопаді 1989 року мирно завершила комуністичне правління та відкрила нові можливості для країни. Це дало змогу Чехословаччині розвиватися як демократична держава та проводити незалежну зовнішню політику [2].

Отже, зовнішня політика Чехословаччини до 1989 року пройшла складний шлях від спроб збереження самостійності до повного

підпорядкування соціалістичному блоку під керівництвом СРСР. Після Другої світової війни країна фактично опинилася під контролем Радянського Союзу, що стало основним чинником у формуванні її зовнішньої політики на кілька десятиліть. Незважаючи на короткочасний період лібералізації під час Празької весни, Чехословаччина залишалася частиною соціалістичного табору до кінця 1980-х років

1.2. Оксамитова революція та її вплив на зовнішню політику

Оксамитова революція відкрила нові можливості для Чехословаччини, дозволяючи країні переорієнтувати свою зовнішню політику на співпрацю із західними демократіями та інтеграцію в європейські структури. Цей поворот став початком нового етапу розвитку, що дав змогу Чехословаччині повернутися на світову арену як суверенній та незалежній державі.

Оксамитова революція 1989 року стала переломним моментом в історії Чехословаччини, що докорінно змінила її зовнішньополітичний курс і відкрила шлях до демократичного розвитку. Події, які розпочалися 17 листопада з розгону студентської демонстрації в Празі, викликали масові антиурядові протести, що переросли у загальнонаціональний рух. Мирний характер цих подій, що отримав назву «оксамитової революції», став прикладом організованості та витримки, демонструючи здатність суспільства до об'єднання заради демократичного майбутнього. Вацлав Гавел, лідер революційного руху, був одним із ключових фігур цих подій. Він очолив Громадянський форум, який об'єднав опозиційні сили і став центром народного руху. Під тиском масових протестів комуністичний режим швидко капітулював, і вже 29 грудня 1989 року Гавел став президентом Чеської і Словацької Федеративної Республіки [6].

Після революції країна стала на шлях докорінних політичних, економічних та соціальних реформ. Почалася приватизація, запровадження конвертованості валюти, лібералізація цін, а також було ухвалено закон про

повернення земель колишнім власникам, що сприяло економічному зростанню та створенню умов для залучення іноземних інвестицій. Вибори червня 1990 року, на яких більшість здобули Громадянський форум і його словацький аналог Громадськість проти насильства, підтвердили підтримку демократичних змін. Вибори президента в липні 1990 року вдруге привели Вацлава Гавела до влади, що засвідчило довіру суспільства до його лідерства та здобутків революції.

Оксамитова революція не лише скинула тоталітарний режим, але й відкрила нову сторінку у зовнішній політиці країни. Чехословаччина відмовилася від прорадянського курсу та почала рух у напрямку європейської інтеграції. Відновлення дипломатичних відносин із західними країнами та встановлення співпраці з міжнародними організаціями, такими як МВФ та Світовий банк, стали важливими кроками на шляху до економічної та політичної стабільності. Новий уряд розпочав процес інтеграції з європейськими структурами, прагнучи приєднатися до НАТО та Європейського Союзу, що відповідало прагненням «повернення до Європи». Політика відкритості та демократизації дала змогу країні вийти з міжнародної ізоляції та зміцнити позиції на світовій арені [5].

У 1992 році Чехословаччина опинилася на роздоріжжі: постало питання про трансформацію Чеської і Словацької Федеративної Республіки (ЧСФР) на конфедерацію або створення двох незалежних держав. Вацлав Гавел, прагнучи зберегти єдність країни, доклав значних зусиль, проте цей курс викликав розчарування серед частини населення, особливо словаків, які прагнули більшої самостійності. Спроби утримати державу від розпаду негативно вплинули на популярність Гавела. 20 липня 1992 року, усвідомлюючи, що зберегти федерацію не вдасться, він подав у відставку з поста президента.

1 січня 1993 року Чехословаччина офіційно припинила існування, і на її місці мирним шляхом постали дві незалежні держави – Чеська та Словацька Республіки. Це «оксамитове розлучення» стало прикладом цивілізованого вирішення політичних суперечок у Європі. Обидві нові країни незабаром

отримали міжнародне визнання та вступили до ключових організацій, таких як ООН (1993 рік), а пізніше – до МВФ та Світового банку. У 1999 році Чехія і Словаччина приєдналися до НАТО, що закріпило їхнє прагнення до європейської інтеграції.

Після розпаду Чехословаччини сприйняття Вацлава Гавела як політика зазнало змін. Із романтичного драматурга та інтелектуала він перетворився на досвідченого політичного лідера, здатного вести країну в умовах незалежності та реформ. У зв'язку з цим його рішення балотуватися на посаду президента новоствореної Чеської Республіки виглядало логічним продовженням його політичної кар'єри [20].

Гавел розпочав свою передвиборчу кампанію у 1993 році з виступу перед професорами та студентами Карлового університету в Празі. Замість традиційних положень політичної програми він закликав до відродження моральних цінностей, розвитку взаємоповаги та громадянської самосвідомості. Гавел наголошував, що в демократичному суспільстві благополуччя не може залежати від однієї людини: лише колективні зусилля громадян можуть забезпечити процвітання держави. Його філософський підхід до політики та здатність об'єднувати суспільство принесли йому підтримку виборців. У 1993 році він був обраний президентом незалежної Чеської Республіки.

Цей новий етап у житті Гавела став відображенням його здатності адаптуватися до нових політичних реалій та вести країну шляхом демократії й реформ. У його особі Чехія отримала не лише досвідченого політика, а й морального авторитета, що прагнув закласти основи політичної культури, яка базується на співпраці, довірі та спільній відповідальності за майбутнє країни.

Таким чином, Оксамитова революція не лише змінила внутрішньополітичний ландшафт Чехословаччини, але й визначила її новий зовнішньополітичний курс. Мирний характер подій створив позитивний імідж країни у світі, що полегшило процес інтеграції у західні структури. Реформи, започатковані після революції, стали основою для створення демократичного

суспільства та підготовки до вступу в НАТО і ЄС, забезпечивши країні стабільний розвиток у нових геополітичних реаліях.

1.3. Роль Вацлава Гавела на посту президента Чеської Республіки

Постать Вацлава Гавела в світовій історії стала символом демократичних змін у Центрально-Східній Європі наприкінці ХХ століття. Після приходу до влади Вацлава Гавела в Чехії настане період, який можна назвати «поверненням до Європи». Звільнення від тоталітарного комуністичного панування відкрило можливість проведення радикальних реформ, що дозволило країні відновити європейські цінності.

Вацлав Гавел – неординарна особистість, що і досі надихає на дослідження його громадсько-політичної та державної діяльності. Його шлях від дисидента-правозахисника до першої особи демократичної незалежної держави був шляхом гуманної революції. Вацлав Гавел став реальним втіленням демократичних цінностей справжнього європейця [16].

Принципи політичної діяльності Вацлава Гавела та його філософський підхід до вирішення державних питань формувалися під впливом гуманістичних вчень Томаша Гарріґа Масарика. Вацлав Гавел здобув для своєї країни міжнародне визнання, повагу і підтримку Західної демократичної спільноти.

Роль Вацлава Гавела, як президента, у визначенні та формуванні основних напрямків зовнішньої політики була пріоритетною. Він активно брав участь у міжнародних заходах та ініціював проекти, спрямовані на сприяння розвитку країни. Виступи Вацлава Гавела завжди відзначалися відкритістю, щирістю та філософським поглядом на політичні питання.

Для ретельного та об'єктивного аналізу діяльності Вацлава Гавела як Президента Чеської Республіки та його впливу на формування зовнішньої політики держави, необхідно спочатку розглянути його конституційно визначену роль. Інструменти та засоби зовнішньої політики традиційно поділяються на дипломатичні, військові, економічні та ідеологічні.

Президент Чеської Республіки використовує переважно дипломатичні та ідеологічні засоби. До основних функцій дипломатичних інструментів належать підтримка комунікації між акторами світової політики, ведення переговорів для укладання міжнародних угод, збір закордонної інформації, мінімізація конфліктів та символічні дії. До дипломатичних інструментів також можна віднести прямі переговори та висловлення певних сигналів [48].

Щодо ідеологічних інструментів, вони використовуються передусім для поширення конкретної ідеології серед громадськості та політичної еліти. Це можуть бути промови державних діячів, їхні виступи у ЗМІ, співпраця з закордонними ЗМІ, робота з закордонними ідеологічно спряженими організаціями чи громадами, а також участь у міжнародних культурних заходах.

Повноваження Президента з точки зору юридичного визначення відображені в Конституції Чеської Республіки. Згідно зі статтею 54 Конституції, Президент обирається главою держави на п'ять років. У контексті зовнішньої політики, основні повноваження Президента закріплені в статті 63 Конституції ЧР. Також варто зазначити, що Президент призначає та відкликає голову та інших членів уряду, включаючи Міністра закордонних справ, який є членом уряду [48].

Згідно з Конституцією, Президент представляє державу на міжнародному рівні та ратифікує міжнародні угоди, а уряд відповідає за їх укладання. Також Президент має повноваження призначати та відкликати голів закордонних представницьких місій. Проте ці повноваження є контрасигнованими, що означає, що для їх набуття необхідний підпис голови уряду [44].

Після встановлення Чеської Республіки 1 січня 1993 року, Вацлав Гавел став президентом вже втретє. На той момент країна, хоча і нова, вже мала певні досягнення в галузі дипломатії. Після «оксамитової революції» 1989 року, чехословацька дипломатія, очолювана Їржі Дієнстбіром, близьким другом та одноступцем Вацлава Гавела, розпочала перші кроки до реальних політичних

змін у всій Центрально-Східній Європі. Зокрема, вони виступали за виведення країни з впливу СРСР та комуністичного блоку, активну інтеграцію до європейських та євроатлантичних демократичних структур та побудову нових принципів глобальної безпеки.

Початок важливого етапу для чеської зовнішньої політики можна визначити 1991 роком через кілька ключових подій. У цей рік Організація Варшавського договору припинила своє існування. Крім того, Чехословаччина стала членом Ради Європи та підписала угоду про асоціацію з Європейським Союзом, що відкрило шлях до подальшої європейської інтеграції [17].

Для успішного та швидкого входження в загальноєвропейський процес ставало дедалі актуальнішим регіональна інтеграція саме країн Центральної Європи. Вацлав Гавел особисто вклав багато зусиль у створення неформального об'єднання цих держав з метою спільного просування до Європейського Союзу. У квітні 1990 року в Братиславі та в липні 1992 року в Гельсінкі Вацлав Гавел виступив із програмною промовою щодо майбутньої ролі держав Центральної Європи в Європі. Ці кроки Президента призвели до заснування 15 лютого 1991 року міжнародного регіонального об'єднання – Вишеградської групи, що об'єднала Польщу, Угорщину та Чехословаччину. Це багатостороннє співробітництво відіграло ключову роль у реалізації їхнього євроатлантичного та євроінтеграційного вибору.

Під час конференції НБСЄ в Гельсінкі Вацлав Гавел наголошував на важливості Центральної Європи: «Сучасна доба містить в собі виклик для створення та утворення нової системи, яка б відповідала вимогам ХХІ століття. Цей історичний виклик мав би почути, у своїх же інтересах, і Захід. Після Другої світової війни такі великі політики, як Черчілль, Де Голль, Аденауер зробили багато для того, щоб Західна Європа створила свою власну систему єдності та відмінності, невід'ємною частиною якої було б цивілізаційне та політичне єднання з північноамериканським континентом. Думаю, що сьогодні необхідно будувати аналогічну систему «єдності у відмінностях», проте у вимірі не тільки європейському та атлантичному, але і

євразійському. Тільки так можна попередити небезпеку у політичній нестабільності посткомуністичного Сходу, що може стати ще більшою загрозою, ніж сам комунізм» [49].

У зовнішньополітичній діяльності Вацлава Гавела, як Президента суверенної Чеської Республіки, простежується більше раціоналізму, чіткості та, подекуди, критичності. Він чітко виставляв національні інтереси власної держави та її народу перед глобальними цивілізаційними цінностями.

Промова Гавела на зустрічі керівників країн Ради Європи у Відні 10 жовтня 1993 року вражала аудиторію: «Європа не може собі дозволити третього краху. Вперше Європа зазнала краху за Гітлера, вдруге – за Сталіна, який перекроїв її, а зараз може дійти й до третьої катастрофи». У цьому промові Гавел звернув увагу на проблеми в Югославії та інших посткомуністичних країнах, а також на проблеми існування національних меншин в регіональному європейському контексті. Він попереджав, що недоліки у ставленні до національних меншин та невміння посткомуністичних країн впоратися з новими викликами можуть призвести до нової кризи [49].

У превентивному виступі Гавел відображав свою філософсько-політичну думку про майбутнє Європи та роль країн Центральної Європи в цьому контексті. Він підкреслював важливість балансування інтересів власної держави в умовах регіонального співробітництва, визначаючи власні позиції та вимоги в контексті вступу до Європейського Союзу. Гавел критично сприймав позицію Заходу щодо неврахування різниці у рівнях розвитку країн Центральної Європи і намагався захищати національні інтереси своєї держави в умовах регіонального співробітництва.

Чеська влада початково ставила песимістично до участі країни у Центральноевропейській ініціативі (ЦЕІ) та Угоді про зону вільної торгівлі (СЕФТА), особливо до створення зони вільної торгівлі між країнами Вишеградської групи. Це було пов'язано з різним рівнем економічного розвитку країн і неспроможністю узгодити взаємні платіжні розрахунки у торгівлі. Однак основна причина полягала в тому, що Чехія відчувала себе

невід'ємною частиною Заходу і побоювалася, що співробітництво на Сході може затримати шлях країни до західноєвропейських структур.

У перші роки суверенності Чехії зовнішня політика зазнала коливань у виборі шляху досягнення своїх стратегічних цілей. Надії і оптимізм президента щодо швидкого злиття з західноєвропейською спільнотою зменшувалися. Чеська влада переконалася, що Захід не поспішає надати фінансову та іншу допомогу молодим демократіям, і це змусило Чехію шукати розв'язання своїх економічних проблем на Сході.

У таких умовах Вацлав Гавел надавав велике значення Нараді з безпеки та співробітництва у Європі (НБСЄ), яка, на його думку, мала важливе значення в будівництві нового європейського устрою. Він підкреслював важливість превентивної дипломатії, яку взяла на себе саме НБСЄ [49].

В якості президента Чеської Республіки Гавел продовжував вести активну політику щодо приєднання своєї країни до Північноатлантичного договору. У 1993 році він навіть охарактеризував цей процес як постійний пріоритет чеської дипломатії. У своїй промові перед парламентом 12 жовтня 1993 року Гавел розглядав сутність та майбутнє НАТО та чітко формулював причини, що підтримують вступ Чехії до цієї оборонної організації. Він зазначав, що після кінця тоталітарного режиму усі сподівалися на швидкі зміни і адаптацію міжнародних демократичних організацій до нових реалій. Проте, Гавел відзначав, що реальність виявилася менш оптимістичною, і зазначав повільність історичних змін. Він підкреслював геополітичне значення Чехії як центральноєвропейської країни і відповідальність за загальноєвропейські процеси. Також Гавел згадував досвід Мюнхена, коли Західна Європа не змогла протистояти нацистській агресії через зраду демократичних принципів, що призвело до краху системи європейської колективної безпеки. Він наголошував, що цей досвід показує важливість активної участі Чехії в системі колективної оборони. Гавел відзначав, що НАТО поступово віддаляється від біполярного мислення, але залишається актуальним у контексті розширення та функціонування нових демократичних

країн. Щодо відносин з Росією, Гавел бачив дві можливості: демократизацію Росії та її становлення стратегічним партнером для НАТО або перемогу імперських сил, що може веде до конфлікту між Росією та Альянсом. Він вітають ініціативу Партнерства заради миру, але не вважав її заміною для повноцінного членства в НАТО [36].

На конференції НАТО у Варшаві 21 червня 1996 року Вацлав Гавел виступив з промовою, у якій висловив конкретні думки щодо питання розширення Альянсу та викликів, які стоять перед міжнародною безпекою. Він зазначив, що зменшення глобальної загрози супроводжується зростанням регіональних конфліктів. Гавел підкреслив, що зникнення силових блоків відкриває простір для нової конфронтації, де немає чіткої межі між локальними конфліктами та тероризмом. Він закликав НАТО уважно розглянути ці нові виклики, які з часом набуватимуть все більшого масштабу [36].

Гавел вважав розширення НАТО не лише важливим для нових демократій, а й для самого Альянсу, без якого він втратив би своє значення. В Мадриді 1997 року відбувся саміт, де Чеська Республіка, Польща та Угорщина були запрошені до Альянсу. Гавел назвав цю подію «історичним переломом» у прагненні забезпечити безпеку та розвиток демократії на довгострокову перспективу. Він вважав, що цей момент відзначає початок нової ери та відкриває новий розділ в історії Альянсу, який з часом перетвориться на інструмент колективної європейської оборони.

Після знову обрання на посаду Президента Чеської Республіки у 1998 році Гавел продовжив активно впливати на зовнішню політику країни. Він вважав, що вступ до НАТО повинен передувати вступу країн до Європейського Союзу, оскільки членство в Альянсі було гарантією спокійної безпеки та політичної стабільності. Гавел підкреслював необхідність витрат у технічному та політичному аспектах підготовки до вступу до НАТО. Він розглядав розширення НАТО як можливість для всіх європейських країн колишнього радянського блоку. Щодо можливого референдуму щодо вступу

Чеської Республіки до НАТО, Гавел відмовився від підтримки цієї ідеї, вважаючи невизначену позицію громадськості ризиком.

Завершенням успішної політики євроатлантичної інтеграції було підписання у Празі 26 лютого 1999 року протоколу щодо вступу Чеської Республіки до Північноатлантичного альянсу. На церемонії підписання Гавел підкреслив, що безпека його держави тепер є невід'ємною частиною системи безпеки всього євро-американського світу [12].

Діяльність Президента Вацлава Гавела у сфері вступу Чеської Республіки до НАТО була тісно пов'язана з його поглядами на політику європейської інтеграції. Ця інтеграція для Гавела мала не лише стратегічне значення для безпеки та розвитку країни, але й особливе духовне, глобальне та культурне значення.

Ще після падіння комунізму Гавел активно пропагував ідею європейської єдності та інтеграції. Він уявляв собі майбутнє як федеральну Європейську спільноту з повністю інтегрованим політичним керівництвом, де кордони стануть формальністю. Протягом першого строку свого президентства членство в ЄС стало для Гавела пріоритетним завданням.

У своїй промові в Європейському Парламенті у Страсбурзі у 1994 році, Гавел підкреслив, що створення Європейського Союзу є природним виросом з розуміння європейської інтеграції та зусиллям багатьох поколінь європейців. Він розглядав ЄС як гарантію стабільності та визначеності, засновану на гуманістичних цінностях. Гавел зазначав готовність своєї країни віддати частину свого суверенітету для блага спільного суверенітету ЄС [23].

Проте Гавел також був критичним щодо деяких аспектів ЄС, вказуючи на відсутність духовної ідеї єдності та моральних цінностей у документах, на яких ґрунтується Європейський Союз. Він наголошував на необхідності нової артикуляції європейської ідентичності та посиленої уваги до самого змісту європейської інтеграції.

Щодо розширення ЄС, Гавел вважав, що це не лише в інтересах країн-кандидатів, але й в інтересах самого ЄС. Він попереджав про можливі

негативні наслідки довготривалого відтермінування розширення, вказуючи на ризик поширення недемократичних тенденцій на незайнятому просторі [49].

Отже, діяльність та ставлення Президента Вацлава Гавела до політики європейської інтеграції свідчать про його бажання побудувати єдину, стабільну та гуманістичну Європу, де країни могли б розвиватися у безпеці та співпраці.

Вацлав Гавел активно підтримував інтеграцію країн Вишеградської групи в Європейський Союз. Він висловлював обурення щодо націоналістичних настроїв в Чехії, бо вони могли сповільнити процес євроінтеграції. Гавел вбачав це як наслідок недостатньої інформованості громадськості та байдужості політичної еліти. Він підтримував проведення референдуму з питання вступу до ЄС. Щодо розширення ЄС, він критикував повільність процесу та вимагав чіткого визначення дати для вступу Чехії. Гавел також звертав увагу на зовнішньополітичні питання, такі як суперечки щодо атомної електростанції Темелін та Декрети Бенеша. З цього можна зробити висновок, що Гавел підтримував інтеграцію Європи та розвиток міцних відносин з Україною.

Вацлав Гавел, як президент Чеської Республіки, вірно слідував зовнішньополітичній лінії держави, викладеній у Концепціях зовнішньої політики 1993 і 1999 років. Незважаючи на євроскептицизм уряду, він залишався відданим прихильником європейської інтеграції, що допомогло Чеській Республіці вступити до Європейського Союзу. Гавел активно підтримував розвиток партнерських відносин з Україною, розуміючи її важливість для демократичного світу. Він, однак, ставився скептично до питань ядерної безпеки в Україні та інших проблем, які могли загрожувати стабільності. Гавел зумів зберегти міцні демократичні інституції в Чеській Республіці, що підкреслило його вплив як символу демократії у світі. Його діяльність також сприяла інтеграції країни в структури Європейського Союзу та НАТО, а також створенню Вишеградського об'єднання.

Аналіз зовнішньополітичної активності Вацлава Гавела підтверджує, що президент мав ключову роль у формуванні та втіленні зовнішньої політики Чехії. Через свої виступи та дії він безліч разів виступав як головний архітектор зовнішньополітичних стратегій Чеської Республіки, спрямованих на приєднання до ЄС та НАТО. Крім того, він був одним із ініціаторів створення Вишеградської групи, яка відіграла важливу роль у реалізації зовнішньополітичних стратегій країни.

Подальші дослідження можуть розширити нашу розуміння ролі Вацлава Гавела в формуванні зовнішньої політики Чеської Республіки, звертаючись до архівних документів, інтерв'ю з учасниками політичних подій, а також аналізуючи вплив його рішень на довгострокові тенденції в міжнародних відносинах Європи. Додаткові дослідження можуть також зосередитися на аналізі взаємодії Вацлава Гавела з іншими країнами та міжнародними організаціями, такими як Організація Об'єднаних Націй та Рада Європи. Також важливо вивчити спадок та вплив його зовнішньополітичних стратегій на подальших лідерів Чеської Республіки.

1.4. Концептуальне забезпечення зовнішньополітичного курсу держави

Безпекова політика є одним із ключових напрямків державної політики, спрямованим на виявлення, попередження та усунення загроз, які можуть зашкодити державі та її громадянам. Вона охоплює основні інтереси та цілі держави, а також методи їх досягнення, формуючи комплекс заходів для запобігання та нейтралізації небезпек. Міністерство внутрішніх справ ЧР визначає безпекову політику як сукупність п'яти основних компонентів: зовнішня безпека держави, оборона, внутрішня безпека, економічна безпека, а також публічна інформація в контексті національної безпеки. У фокусі цієї статті – зміни в стратегічних документах ЧР, зокрема, у сфері зовнішньої безпеки та оборони, які суттєво змінилися після початку повномасштабної війни Росії проти України.

Зовнішня політика безпеки ЧР спрямована на зміцнення її позицій на міжнародній арені, а оборонна політика фокусується на захисті територіальної цілісності, захисті громадян та їхнього майна від зовнішніх загроз, а також на підтриманні демократії та верховенства права. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 року стало важливим фактором, який змусив Чехію переглянути свої безпекові стратегії. Реагуючи на ці виклики, уряд Чехії ухвалив нову Стратегію безпеки 28 червня 2023 року, яка стала основним документом для протидії сучасним загрозам, орієнтуючись на стратегії НАТО та ЄС, що були затверджені в 2022 році [47].

Цей документ зберігає загальну структуру попередніх стратегій, однак враховує значні зміни у глобальному безпековому середовищі. Так, у новій стратегії підкреслюється, що ЧР більше не перебуває у безпечному міжнародному середовищі через агресію Росії проти України, яка завершила період миру і стабільності в Європі, що тривав після закінчення Холодної війни. Росія активно працює проти стабільності та безпеки ЧР, і це є серйозною загрозою для країни. Крім того, в документі зазначено, що Китай став основним викликом для міжнародного порядку, і разом з Росією сприяє ослабленню впливу демократичних країн.

Загрози від Китаю, Росії, а також від КНДР, Ірану і регіонів, де тривають конфлікти, таких як Західні Балкани та Близький Схід, розглядаються як пріоритетні. Важливим аспектом є також загроза від тероризму, міграції та зміни клімату, що може мати серйозні наслідки для безпеки Чехії. Крім того, стратегія ставить акцент на безпеку України як частини євроатлантичної спільноти, наголошуючи на її незалежності та здатності протистояти агресії з боку Росії.

Істотні зміни в безпекових стратегіях також стосуються оборонної політики ЧР, яка була переглянута в жовтні 2023 року. У новій Оборонній стратегії Росія відзначена як головна загроза національній безпеці ЧР. У порівнянні з попередньою стратегією 2017 року, де Росія згадувалася лише один раз, новий документ містить 18 посилань на агресивні дії Росії, її

використання гібридних стратегій та порушення міжнародного права. Стратегія також підкреслює важливість підтримки НАТО як ядерного альянсу, зокрема через агресивну ядерну риторику Росії [47].

Окрім Росії, Китай також згадується як загроза, яка прагне змінити глобальний порядок і впливає на безпеку в Європі. Стратегії також вказують на інші проблемні регіони, такі як Сахель, Близький Схід і Західні Балкани, де можуть виникнути нові безпекові виклики для ЧР. Проте головною загрозою для країни залишаються дії Росії та Китаю.

Основною метою нової оборонної стратегії є не ведення війни, а стримування можливого агресора. Для цього Чехія планує зміцнити свій оборонний потенціал, витрачаючи щонайменше 2% ВВП на оборону щороку, та активно співпрацювати в рамках НАТО. Стратегія передбачає також використання вітчизняної збройової промисловості для зміцнення обороноздатності, а також підготовку країни до потенційних операцій НАТО в разі військового конфлікту, зокрема через створення потужного транспортного вузла для переміщення військових сил.

У Безпековій та Оборонній стратегії Чеської Республіки зазначено, що відновлення повного суверенітету і територіальної цілісності України є важливим для забезпечення безпеки та оборони ЧР. Це підтверджує довгостроковий курс Чехії на підтримку України в її боротьбі проти агресії. У документах також підкреслюється, що зміцнення обороноздатності країни відбуватиметься не лише через партнерство в межах НАТО та ЄС, але й через двосторонні відносини, особливо з такими країнами, як США, Велика Британія, Німеччина, Польща та Словаччина. Цей аспект вказує на важливість багатоаспектної співпраці у забезпеченні безпеки.

Оновлена Оборонна стратегія ЧР є більш чіткою та конкретною в реагуванні на нові виклики, що постали перед європейською та національною безпекою. Це свідчить про еволюцію оборонної політики ЧР, що відповідає новим вимогам часу. Варто зазначити, що зовнішньополітична концепція Чехії також потребує перегляду. Дійсна концепція, прийнята у 2015 році, вказує на

те, що Росія, попри свою дестабілізуючу роль в європейській безпеці, є важливим гравцем на міжнародній арені, з яким слід підтримувати конструктивні відносини, особливо в економічній та культурній сферах.

Однак у зв'язку з новими реаліями, Міністерство закордонних справ ЧР в червні 2023 року в своєму звіті підкреслило, що Росія є джерелом загроз для Чехії та Європи на найближчі десятиліття. У цьому контексті варто згадати звіт Служби безпеки та інформації ЧР (BIS) за 2022 рік, де Росія названа найбільшою безпековою загрозою, незважаючи на зниження її кібершпигунської активності в Чехії. Китай також визнано комплексною загрозою, зокрема через кібершпигунство та використання економічного тиску [47].

Додатково, звіт BIS акцентує увагу на енергетичній безпеці, загрозах, пов'язаних з дезінформацією, тероризмом та екстремізмом. Загалом, ці документи підтверджують, що зміни в стратегічних підходах до безпеки Чехії є невід'ємною частиною адаптації до нових глобальних загроз.

Незважаючи на те, що Росія продовжує бути головною загрозою через її агресію проти України, історично спостерігалось погіршення двосторонніх відносин між Чехією та Росією. Одним із прикладів стало перейменування площі біля російського посольства в Празі на честь Бориса Немцова в 2020 році, а також демонтаж пам'ятника маршалу Івану Конєву. Відповіддю на ці дії стало вислання Чехією співробітників російських спецслужб, а також припинення діяльності російських консульств у Чехії після вторгнення Росії в Україну [34].

Підтримка України стала важливою складовою безпекової політики Чеської Республіки, адже, крім того, що це задекларовано в офіційних документах, держава вжила кілька практичних кроків у цьому напрямку. Так, станом на лютий 2024 року, чеська військова допомога Україні перевищила 6 мільярдів чеських крон, включаючи як зброю та боєприпаси, так і важку бойову техніку. Чехія також активно долучається до навчання українських військових, постачає техніку, а також прийняла українських біженців.

Міністерка оборони ЧР Яна Чернохова у своєму виступі на Зборах командування армією зазначила: «Україна – наша перша лінія оборони, тому ми повинні підтримувати її й надалі. Ціна нашої підтримки не така висока. Адже це Україна платить за свободу своєю кров'ю й життями» [31].

Прем'єр-міністр ЧР Петр Фіала неодноразово підкреслював, що підтримка України є підтримкою власної безпеки, аби Росія не стала сусідкою Словаччини та не посилила свої імперські амбіції. Важливу роль у підтримці України відіграє також президент ЧР Петр Павел, який у публічних виступах активно підтримує Україну, наголошуючи, що Росія хоче не просто захопити частину України, а відновити імперський вплив СРСР, що призведе до тривалого протистояння Європи з Росією. У лютому 2024 року, під час Мюнхенської безпекової конференції, Павел заявив, що ЧР знайшла сотні тисяч артилерійських боєприпасів, які можуть бути поставлені в Україну за умови фінансування союзниками [47].

Крім того, у квітні 2024 року Україна та Чехія розпочали переговори щодо підписання двосторонньої безпекової угоди, що, ймовірно, включатиме посилення співпраці в оборонно-промисловому комплексі та обмін розвідувальною інформацією. Такі кроки ЧР свідчать про її лідерські позиції у підтримці України, що виходять не лише з риторики, а й з конкретних практичних дій, спрямованих на створення сприятливого безпекового середовища.

У відповідь на зміни міжнародного безпекового середовища ЧР стикається з проблемою адаптації своєї оборонної системи до нових загроз. Зокрема, у зв'язку з повномасштабним російським вторгненням Міністерство оборони ЧР оголосило курс на модернізацію армії та збільшення витрат на оборону, зокрема у 2024 році передбачено 159,8 мільярда крон, що на 35,2% більше порівняно з 2023 роком. До 2025 року уряд зобов'язався витратити на оборону 2% ВВП (станом на 2021 рік – 1,4%). Майже половина бюджету буде спрямована на інвестиції в озброєння, техніку та інфраструктуру. Окрім того, уряд Чехії затвердив Концепцію будівництва армії ЧР до 2035 року, яка

передбачає значне збільшення інвестицій у нові технології до 60% військових витрат до 2030 року [47].

Хоча обов'язкова військова служба в Чехії була скасована в 2005 році, призов залишається важливою складовою національної оборони. Однак існуюча система, заснована на добровільному залученні до резервних сил, може бути недостатньою для швидкої реакції в кризових ситуаціях. Зараз обговорюється можливість розширення та модернізації цієї системи, а також підвищення мотивації громадян до участі в національній обороні. Пропонується впровадження інтенсивніших програм підготовки резервістів та надання пільг для добровольців.

Крім того, енергетична безпека є важливим аспектом національної безпеки ЧР, що включає забезпечення стабільних поставок енергетичних ресурсів за доступними цінами. Чеська Республіка виявила залежність від імпорту енергоносіїв, зокрема від Росії, проте після повномасштабного вторгнення ЧР активно працює над диверсифікацією джерел енергії. У 2023 році частка російського газу в імпорті зменшилася, а у 2024 році очікується заміна російського ядерного палива на американське. Окрім цього, розвиваються відновлювальні джерела енергії, що може зміцнити енергетичну безпеку держави.

Отже, сучасне міжнародне безпекове середовище характеризується динамікою нових викликів, що вимагає від держав швидкого реагування і зміцнення власної обороноздатності. Військова агресія Росії проти України стала важливим геополітичним фактором, що посилив регіональну напруженість і викликав побоювання щодо розширення конфлікту. Чехія, перебуваючи в географічній близькості до зони бойових дій, відреагувала на агресивні дії Росії як на пряму загрозу своїй безпеці і рефлексія на повномасштабне вторгнення Росії стимулювала Чехію до перегляду своїх ключових документів в сфері зовнішньої політики, безпеки та оборони.

Висновок до розділу 1.

Історичні передумови формування зовнішньої політики Чеської Республіки тісно пов'язані з політичними та геополітичними процесами, що відбувалися у Чехословаччині до 1989 року, а також із наслідками Оксамитової революції.

У період існування Чехословаччини (1918–1992) зовнішня політика країни зазнавала суттєвих змін залежно від внутрішньополітичних умов і міжнародного середовища. Міжвоєнний період характеризувався прагненням до побудови демократичної держави та орієнтацією на співпрацю з країнами Західної Європи. Після Другої світової війни Чехословаччина потрапила в орбіту впливу Радянського Союзу, що визначило її зовнішню політику як складову Варшавського договору. Цей період був відзначений обмеженням суверенітетом у міжнародних відносинах, орієнтацією на східний блок і відсутністю можливостей для незалежного формування зовнішньополітичних пріоритетів.

Оксамитова революція 1989 року стала вирішальним моментом для зовнішньої політики Чехословаччини. Відмова від тоталітарної системи, перехід до демократії та ринкової економіки створили передумови для переорієнтації зовнішньої політики на євроатлантичний вектор. Прагнення інтегруватися в західні політичні, економічні та безпекові структури стало одним із ключових пріоритетів країни. Саме цей період заклав основу для формування зовнішньополітичної стратегії незалежної Чеської Республіки, яка після розпаду Чехословаччини продовжила шлях євроатлантичної інтеграції.

Таким чином, історичні передумови формування зовнішньої політики Чеської Республіки демонструють еволюцію від обмеженого суверенітету в радянській зоні впливу до активного прагнення до інтеграції в західні структури, що стало можливим завдяки демократичним перетворенням і геополітичним змінам кінця ХХ століття.

РОЗДІЛ 2. ОСНОВНІ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ПРІОРИТЕТИ ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

2.1. Європейська інтеграція

Чеська Республіка є центральноевропейською державою, членом Європейського Союзу, Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), Організації Північноатлантичного договору (НАТО), ООН (і всі її основні спеціалізовані установи та ради). Вона підтримує дипломатичні відносини зі 191 країною світу, близько половини з яких мають постійне посольство в столиці Чехії Празі [36].

Протягом 1948–1989 років зовнішня політика Чехословаччини нагадувала політику Радянського Союзу. Після революції та подальшого взаємно погодженого мирного розпаду Чехословаччини на Чехію та Словаччину чехи зробили реінтеграцію із західними інституціями своєю головною зовнішньополітичною метою. Ця мета була швидко досягнута з великим успіхом, оскільки країна приєдналася до НАТО в 1999 році та до

Європейського Союзу в 2004 році, а також головувала в Європейському Союзі протягом першої половини 2009 року.

Вступ Чехії до Європейського Союзу 1 травня 2004 року став частиною найбільшого розширення ЄС, до якого також приєдналися Естонія, Кіпр, Литва, Латвія, Угорщина, Мальта, Польща, Словаччина та Словенія. Чехія розпочала свій шлях до інтеграції в ЄС, подаючи заявку 17 січня 1996 року, через три роки після офіційного створення Європейського Союзу в 1993 році. Після кількох років переговорів у 2003 році було проведено референдум, на якому громадяни Чехії висловили підтримку вступу до ЄС. В Афінах був підписаний договір про приєднання, що офіційно відкрив країні доступ до Європейської економічної зони, де забезпечується вільний рух людей, товарів, послуг і капіталу.

У 2007 році Чехія стала частиною Шенгенської зони, що дозволило скасувати прикордонний контроль між країнами-членами і спростило пересування громадян. Однак, щодо запровадження єдиної валюти, євро, остаточних рішень поки не ухвалено [36].

Процес інтеграції Чехословаччини до західноєвропейських організацій почався відразу після Оксамитової революції 1989 року. Стратегія «Повернення до Європи» стала головною зовнішньополітичною метою, зокрема для таких діячів, як Вацлав Гавел та Іржі Дінстбір, які ініціювали активний політичний діалог із Європейськими Співтовариствами. Відкриття кордонів після падіння «залізної завіси» та скасування численних обмежень на імпорт стали першими кроками до зближення з країнами Західної Європи, що вимагало перетворення централізованої економіки на ринкову.

Важливим етапом цього переходу стала участь Чехословаччини у програмі PHARE. Заснований ще в 1989 році для допомоги Польщі та Угорщині, цей фонд був призначений для підтримки країн Східного блоку на шляху до ринкової економіки через надання фінансової допомоги та консультацій. З 1990 року до PHARE приєдналася і Чехословаччина, що

сприяло модернізації її економіки та забезпечило поступову інтеграцію з західноєвропейськими структурами [19].

У грудні 1990 року Чехословаччина розпочала переговори з Європейськими Співтовариствами щодо укладення Угоди про асоціацію, яка встановлювала основну правову основу для співпраці, хоча й не гарантувала права на вступ до ЄС. Ця угода посприяла розвитку політичного діалогу, поглибленню інституційної співпраці та поступовому усуненню торгових бар'єрів. У рамках Угоди про асоціацію ЄС зобов'язався знижувати свої тарифи та квоти швидше, ніж східні держави, щоб зменшити економічний тиск на них. Угоди про асоціацію були укладені також з іншими країнами Центральної та Східної Європи, включаючи Польщу та Угорщину.

Після розпаду Чехословаччини у 1993 році ЄС тимчасово призупинив процес вступу. Чеська дипломатія на чолі з міністром закордонних справ Йозефом Зеленцем швидко повернулася до переговорів, уклавши нову угоду про асоціацію в 1993 році, яка набула чинності 1 лютого 1995 року. Ця угода дозволила чеським високопосадовцям брати участь у засіданнях Європейської ради та Ради міністрів [26].

ЄС не встановлював конкретної дати вступу для посткомуністичних країн. Однак, на саміті в Копенгагені в 1993 році були затверджені так звані Копенгагенські критерії, які визначали умови членства. Вони включали політичні та економічні вимоги, а також здатність виконувати зобов'язання в рамках ЄС. Рішення Європейської Ради дозволило країнам Центральної та Східної Європи, які бажали приєднатися, отримати можливість вступити до ЄС за умови виконання цих вимог. На додаток до критеріїв, у 1995 році на засіданні в Мадриді Європейська комісія ввела вимогу прийняття національними урядами законодавства ЄС, так званого *acquis communautaire*.

17 січня 1996 року уряд Чеської Республіки подав офіційну заявку на вступ до Європейського Союзу. У супровідному меморандумі уряд під керівництвом Вацлава Клауса висловив підтримку європейській інтеграції, назвавши її «корисним і незворотним процесом», який сприяє миру,

стабільності та процвітання в Європі. Визнано також, що деякі аспекти суверенітету можуть бути передані на користь спільної відповідальності в межах ЄС.

Запит на вступ та меморандум прем'єр-міністр Вацлав Клаус передав у Римі 23 січня 1996 року, а міністр закордонних справ Йозеф Зеленець згодом заповнив анкету Європейської комісії, необхідну для оцінки заявки, подану в грудні 1996 року. 13 грудня 1997 року в Люксембурзі Чеська Республіка разом з десятьма іншими країнами-кандидатами отримала офіційне запрошення до переговорів про вступ [19].

У 1998 році розпочалися переговори щодо вступу Чехії та інших країн-кандидатів до Європейського Союзу. 30 березня того року в Брюсселі відбулася зустріч міністрів закордонних справ країн-членів ЄС і країн-кандидатів, а вже 31 березня були офіційно розпочаті переговори з Чехією та іншими країнами так званої Люксембурзької групи (Словенією, Естонією, Кіпром, Угорщиною та Польщею). На Гельсінкському саміті 1999 року переговори також були розширені на інші країни-кандидати, відомі як Гельсінкська група. Основою переговорів став скринінг, спрямований на порівняння законодавства країн-кандидатів з правовими нормами ЄС. Переговори від імені Чехії вів заступник міністра закордонних справ Павло Телічка [19].

Передвступні переговори завершилися 12-13 грудня 2002 року на засіданні Ради Європи в Копенгагені, де було закрито окремі глави угоди й встановлено перехідні періоди для імплементації європейського законодавства. У результаті Європейська Рада прийняла рішення про вступ Чехії разом із дев'ятьма іншими країнами до ЄС з 1 травня 2004 року.

Договір про приєднання Чехії до Європейського Союзу було підписано 16 квітня 2003 року в Афінах за участю президента Чехії Вацлава Клауса та прем'єр-міністра Володимира Шпідли. Після цього договір мав бути ратифікований парламентами п'ятнадцяти країн-членів ЄС. У нових державах-членах, окрім Кіпру, документ затверджували на референдумах.

У Чехії референдум відбувся з п'ятниці 13 червня до суботи 14 червня 2003 року. За його результатами, 77,3% виборців проголосували за затвердження договору, при явці 55,2%. До Конституційного Суду надійшло 28 скарг щодо референдуму, з яких 13 не відповідали вимогам законодавства. Інші скарги були розглянуті судом, який визнав їх необґрунтованими, не побачивши причин для визнання референдуму неконституційним. У липні 2003 року Конституційний суд підтвердив дійсність референдуму, і президент Вацлав Клаус офіційно визнав результати. Договір набув чинності 1 травня 2004 року, офіційно закріпивши вступ Чехії до ЄС [26].

Чехія приєдналася до Європейського Союзу з рядом перехідних умов, зафіксованих у Договорі про приєднання. Вони включали:

1. Обмеження на вільне пересування працівників: у деяких країнах обмеження діяли до 2011 року, проте Велика Британія та Ірландія відразу відкрили свої ринки праці для громадян Чехії.
2. Поступове впровадження прямих виплат фермерам: у 2004 році виплати становили 25%, зростаючи до 30% у 2005 році та 35% у 2006 році.
3. Обмеження на придбання земель іноземцями: для сільськогосподарських земель і лісів громадянами ЄС було встановлено 7-річний перехідний період, а для нерухомості, призначеної для вторинного житла, – 5-річний.
4. Гігієнічні норми для агрохолдингів: для деяких норм встановлено перехідний період до 31 грудня 2006 року.
5. Вимоги до умов утримання птиці: до 31 грудня 2009 року діяли поступові обмеження на параметри кліток.
6. Акцизний збір на сигарети: до 31 грудня 2006 року на сигарети діяв знижений акцизний збір.
7. Пільгова ставка ПДВ на окремі продукти і послуги: діяли знижені ставки ПДВ для певних продуктів, наприклад, продукції з вирощування.
8. Перехідні періоди у сфері охорони навколишнього середовища: встановлено певні відстрочки для дотримання вимог щодо утилізації

відходів упаковки, очищення міських стічних вод, зниження викидів забруднюючих речовин та інших екологічних заходів [19].

Чехія ратифікувала Лісабонський договір у 2009 році після голосувань у двох палатах парламенту: Палаті депутатів (де за проголосувало 125 депутатів проти 61) 18 лютого та Сенаті (54 голоси проти 20) 6 травня. Ця ратифікація ознаменувала посилення інтеграції Чехії в Європейський Союз і підтвердила її підтримку ключових аспектів європейської політики.

Чехія особливо зацікавлена в активній участі у Спільній зовнішній політиці та політиці безпеки (СЗПБ) та Європейській політиці безпеки та оборони (ЄПБО). Її увага зосереджена на питаннях європейського бюджету, свободи пересування громадян, розвитку економіки знань, а також на сферах культури, освіти й енергетики. Крім того, Чехія підтримує подальше розширення Європейської політики сусідства, що дозволяє підтримувати тісні відносини з країнами, які не є членами ЄС, але мають спільні інтереси з Союзом.

Приєднання Чехії до ЄС включає зобов'язання ввести євро, хоча конкретну дату для цього не визначено. Для впровадження євро країна має стабілізувати свій обмінний курс в рамках ERM II та виконати Маастрихтські критерії. Проте через побоювання, пов'язані з фінансовою кризою після 2007 року, а також борговою кризою в зоні євро, думка громадськості залишається переважно негативною щодо цієї зміни, що, у свою чергу, затримує ухвалення політичного рішення щодо переходу [38].

Під час економічної кризи задоволеність чехів Європейським Союзом помітно знизилася і ще більше впала з початком міграційної кризи. Однак, під час головування Чехії в Раді ЄС та з 2016/2017 років задоволеність поступово зросла. Опитування, проведене Behavio Labs, STEM та Europeum у травні 2019 року, показало, що лише 10% чехів підтримали б негайний вихід із ЄС, тоді як більшість висловилося за подальше членство, але із певними змінами в самому ЄС.

Чеське статистичне управління також опублікувало дані щодо ролі Чехії в ЄС. У 2018 році Чехія займала 1,8% загальної площі ЄС і становила 2,1% його населення. Важливим для Чехії є зовнішня торгівля: у 2018 році 83,9% чеського експорту йшло до країн ЄС (на суму 3,6 трлн крон), а 67,1% імпорту також надходило з ЄС (на суму 3,5 трлн крон).

Ратифікація Лісабонського договору в 2009 році стала важливим етапом у посиленні інтеграції Чехії в Європейський Союз і підтвердила її готовність брати активну участь у спільних політиках Союзу, особливо в сферах безпеки, оборони та економіки. Хоча Чехія формально зобов'язана перейти на євро, економічна нестабільність і скептичне ставлення громадськості до цієї зміни уповільнюють цей процес.

Залежність Чехії від зовнішньої торгівлі з країнами ЄС, що становить більшу частину її експорту й імпорту, підкреслює важливість її членства в Союзі. Попри періоди зниження громадської підтримки через економічні та міграційні кризи, загалом більшість чехів залишається прихильниками членства в ЄС, однак із бажанням реформувати окремі аспекти його діяльності.

З 1 липня 2022 року Чехія взяла на себе головування в Раді Європейського Союзу, змінивши Францію. Її головування тривало до січня 2023 року.

Прем'єр-міністр Чехії Петр Фіала зазначив, що на головування значно вплинули такі фактори, як російська агресія проти України та зростання цін на енергоносії. Ці виклики відобразилися серед п'яти ключових пріоритетів Праги: посилення обороноздатності Європи, кібербезпека, стабільність європейської економіки, захист демократичних інститутів і вирішення енергетичних проблем. За час головування Чехії ЄС узгодив низку важливих ініціатив, зокрема скорочення споживання електроенергії в години пікового навантаження, оподаткування надприбутків енергетичних компаній і поступове обмеження продажу автомобілів з двигунами внутрішнього згоряння до 2035 року.

На міжнародній арені Чехія сприяла досягненню домовленостей про початок переговорів щодо вступу Албанії та Північної Македонії до ЄС, а також надала Боснії і Герцеговині статус кандидата на членство. Крім того, вона сприяла приєднанню Хорватії до Шенгенської зони з 2023 року.

ЄС також ухвалив три нові пакети санкцій проти Росії та затвердив фінансову допомогу Україні у розмірі 18 мільярдів євро, попри початковий опір з боку Угорщини.

В цілому, на сьогодні Чехія займає помірковану позицію в ЄС, підтримуючи розширення Союзу та зміцнення європейської співпраці, зокрема в енергетиці, безпеці та економічному розвитку. Водночас, вона прагне зберігати національні інтереси, зокрема в питаннях бюджетного суверенітету та управління міграцією. Це робить Чехію важливим і активним учасником європейських процесів, водночас демонструючи прагматичний підхід до інтеграції.

2.2. НАТО та питання безпеки

Центральна Європа є стратегічно важливим регіоном, який історично відігравав роль сполучної ланки між Західною, Східною та Південною Європою. Тут часто перетиналися інтереси європейських держав, особливо Німеччини та Росії, що не раз призводило до конфліктів. Після Другої світової війни цей регіон став буферною зоною між Заходом та Радянським Союзом під впливом Варшавського договору, що забезпечувало стабільність у межах комуністичного блоку. Але розпад СРСР у 1991 році створив у Центральній Європі безпековий вакуум, який потрібно було заповнити новими структурами [24].

Із початку 1990-х років Чеська Республіка, як новоутворена держава після розпаду ЧСФР, зіткнулася з викликами побудови власної оборонної системи. Тривала громадянська війна в Югославії та загроза нестабільності на європейському континенті змусили чеський уряд переглянути підходи до забезпечення безпеки країни. Замість ідеалістичних уявлень про безпечний

світ після закінчення «холодної війни», з'явилося усвідомлення необхідності інтеграції в міжнародні оборонні структури, такі як НАТО.

Чеська дипломатія, усвідомлюючи ризики, відразу після здобуття незалежності взяла курс на вступ до НАТО. Міністр закордонних справ Йозеф Зеленец у квітні 1993 року окреслив цю стратегію в Палаті депутатів, зазначивши, що Чеська Республіка, поділяючи демократичні цінності НАТО, прагне стати повноправним членом Альянсу, готова захищати і відстоювати ці цінності. Це рішення було підтверджено 12 березня 1999 року, коли Чехія офіційно приєдналася до НАТО, зробивши ключовий крок до забезпечення безпеки на довготривалу перспективу.

Зовнішньополітична стратегія Чехії набула значної підтримки з боку президента Вацлава Гавела, який активно сприяв інтеграції країни до НАТО. Ще в 1993 році Гавел визначив членство в Альянсі як «константу» чеської дипломатії, зазначивши, що НАТО має виконувати три ключові завдання: підтримувати стабільність демократичної Європи, захищати її від потенційного нападника і забезпечувати оборону демократії в регіоні, зокрема, у співпраці з ООН. За словами Гавела, розширення НАТО було важливим не лише для нових демократичних держав, але й для самого Альянсу, який потребував цього для збереження своєї актуальності [36].

Вступ до НАТО став основним пріоритетом зовнішньої політики Чеської Республіки, оскільки перспектива вступу до ЄС тоді здавалася віддаленою. Чеський уряд бачив у НАТО єдину структуру безпеки, здатну забезпечити територіальну цілісність і незалежність країни. Це рішення підтримувала більшість політичних сил, за винятком комуністів та республіканців. Водночас, на ранніх етапах громадська думка була скептичною щодо Альянсу, часто через історичні стереотипи.

Починаючи з 1993 року, Чехія здійснила реальні кроки до реформування сфери оборони. Було прийнято кілька важливих документів: Закон про Армію, «Концепцію побудови Армії до 1996 року», «Білу книгу» (1995) та Військову стратегію (1994), що окреслювали завдання з оборони країни та міжнародні

зобов'язання. Стратегія включала формування двох рівнів сил – для територіальної оборони та участі в міжнародних операціях. Пріоритет надавався модернізації, тренуванню та забезпеченню армії, хоча на цьому етапі залишався вплив спадщини обмежених ресурсів та скорочених оборонних видатків [12].

Протягом цього часу прагнення до західної інтеграції ставало дедалі сильнішим, поступово витісняючи колишні сумніви, викликані історичним досвідом нестабільності союзницьких відносин. Важливу роль у прийнятті остаточних рішень відіграли геополітичне положення Чехії, економічні можливості та обмежені ресурси. Забезпечення безпеки набуло комплексного характеру, де поєднувалися дипломатія, оборонні сили, внутрішня безпека та економічний розвиток.

Після розпаду Чехословаччини у 1993 році у новоствореній Чеській Республіці виникли прогалини в національній безпеці через відсутність органу, який би координував усі питання оборони. Рада оборони держави, що існувала за часів федерації, не увійшла до нової Конституції Чехії, і лише у 1998 році, на фоні підготовки до вступу в НАТО, була створена Рада безпеки держави під керівництвом прем'єр-міністра, що допомогло забезпечити більш скоординовану політику в галузі національної безпеки.

До процесу розробки оборонної стратегії були залучені Парламент, Міністерство закордонних справ, політичні партії, наукові установи та неурядові організації, що підвищило якість прийняття рішень. На парламентському рівні, зокрема, в Комітеті оборони та безпеки Палати депутатів почали працювати політики з досвідом у міжнародних організаціях, що позитивно вплинуло на формування стратегічних рішень.

Протягом 1993-1997 років ситуація з Міністерством оборони була нестабільною через часті зміни міністрів та відсутність чіткого стратегічного курсу. За цей час пост міністра обіймали три різних політики – А. Баудиш, В. Голан та М. Виборний, які не мали попереднього досвіду в оборонній сфері, що вплинуло на прийняття непослідовних рішень. Зокрема, було укладено

контракти, які згодом критикувалися за свою витратність, як-от модернізація танків Т-72 та закупівля літаків L-159 [36].

Ситуація покращилася з приходом соціал-демократичного уряду на чолі з Мілошем Земаном у 1998 році, коли на посаду міністра оборони був призначений Владімір Ветхий, викладач Військової академії в Брно. Підготовка до вступу в НАТО активізувала всі ключові інститути, і Парламент нарешті почав приймати важливі рішення щодо оборонної політики, а Міністерство закордонних справ з 1997 року стало відігравати активнішу роль у забезпеченні національної безпеки.

У 1997 році уряд Чехії ухвалив низку ключових документів у сфері оборони та безпеки, таких як «Національна оборонна стратегія», «Конституційний закон про безпеку Чеської Республіки» та проект «Концепції розбудови армії Чеської Республіки та повітряних сил до 2005 року». Одним із важливих положень Конституційного закону про безпеку було створення Ради безпеки Чеської Республіки під головуванням прем'єр-міністра. Цей орган включав заступників голови уряду, міністрів закордонних справ, оборони, внутрішніх справ і фінансів, і займався координацією заходів щодо забезпечення оборони та внутрішньої безпеки країни [19].

«Національна оборонна стратегія» покладала відповідальність за оборону не лише на армію, а й на громадянське суспільство, включаючи мобілізаційні заходи та забезпечення умов для виживання населення у кризових ситуаціях. Основна мета національної безпеки полягала в розвитку професійної, позапартійної армії з можливістю брати участь у миротворчих місіях ООН і НАТО.

Чехія почала свій шлях інтеграції до НАТО через участь у програмі «Партнерство заради миру» (ПЗМ), ініційованій США в 1994 році. Приєднавшись до ПЗМ 10 березня 1994 року, Чехія стала однією з перших країн колишнього східного блоку, що тісно співпрацювала з НАТО. Програма ПЗМ надала можливість Чехії брати участь у міжнародних військових

навчаннях, а також у миротворчих операціях, таких як операції IFOR/SFOR у Боснії, де чеські війська отримали високу оцінку від Альянсу.

Ця участь дозволила Чехії, разом із Польщею та Угорщиною, стати одним із найбільш підготовлених кандидатів на вступ до НАТО, що закріпило політичну орієнтацію Чехії на західні безпекові структури та сприяло подальшій інтеграції в Альянс.

У вересні 1995 року, після публікації нарису НАТО щодо розширення Альянсу, Міністерство оборони та Міністерство закордонних справ Чехії створили документ «ad memoire», що містив коментарі до кожного пункту нарису. Цей документ сприяв початку офіційного діалогу з НАТО про можливість членства Чехії, зокрема в переговорах з асистентом НАТО Г. фон Мольтке. Пізніше, у своїй доповіді 1997 року, фон Мольтке наголосив на технологічному розриві між військовими можливостями США та Європи, закликавши європейські країни розвивати спільні проекти для подолання цієї різниці [24].

Процес вступу Чехії до НАТО зіткнувся з труднощами в 1996 році, коли громадська підтримка вступу значно знизилася, зокрема через небажання громадян підвищувати бюджет армії за рахунок соціальних витрат. У 1997 році лише 37% населення підтримували вступ, тоді як 38% висловилися проти. Це підштовхнуло уряд до проведення цілеспрямованої інформаційної кампанії, спрямованої на підвищення обізнаності громадян про важливість членства в НАТО [54].

Підтримка вступу до НАТО з боку правоцентристських медіа була виражена через аргументи, що висвітлювали переваги членства:

- НАТО гарантує безпеку та стабільність у Європі.
- Альянс забезпечує ефективний захист без альтернатив.
- Членство в НАТО обходиться дешевше, ніж самостійна оборона.
- НАТО є противагою російському впливу на Центрально-Східну Європу.
- Альянс об'єднує держави на основі демократичних цінностей і європейської інтеграції.

- Вступ до НАТО є відновленням історичної приналежності Чехії до західної цивілізації.

Таким чином, інформаційна кампанія мала на меті як переконати громадськість Чехії у необхідності членства в Альянсі, так і продемонструвати Заходу готовність Чехії до інтеграції в структури НАТО та Європейського Союзу.

Роз'яснювальна робота щодо вступу Чехії до НАТО, яка мала проводитись Міністерством закордонних справ і Міністерством оборони, отримала чималу критику з боку політичних партій та Президента ЧР. Вацлав Гавел, Президент Чехії, висловив занепокоєння низьким рівнем підтримки вступу до НАТО серед чехів, порівняно з Польщею та Угорщиною. Він вважав це результатом недостатньої інформаційної роботи та відзначив, що ті, хто розуміє важливість членства в НАТО, недостатньо активно просувають це питання.

Важливий імпульс для підтримки НАТО дала заява Президента США Білла Клінтона, який 22 жовтня 1996 року підтвердив готовність прийняти Чехію разом із Польщею та Угорщиною до Альянсу в 1999 році. Це оголошення викликало позитивну реакцію в чеському уряді та серед парламентарів. Вацлав Гавел і Міністр закордонних справ Йозеф Зеленец висловили впевненість у перспективі членства Чехії в НАТО. Однак, голова Парламенту Мілош Земан і його Соціал-демократична партія наполягали на без'ядерному статусі Чехії та вимагали референдуму щодо вступу до НАТО [37].

Соціологічні опитування відображали занепокоєння громадян щодо розміщення на чеській території іноземних військ і ядерної зброї: 54% підтримували вступ Чехії до НАТО, але за умови відсутності на її території іноземних військових баз та ядерної зброї; 72% виступали проти розміщення іноземних військ, а 92% – проти розміщення ядерної зброї. Ці дані підкреслили необхідність посилення роз'яснювальної роботи та врахування громадської думки щодо політики безпеки країни [37].

Щодо питання розміщення ядерної зброї на території країн Центральної Європи, директор Департаменту політики безпеки МЗС ЧР Г. Файмон зазначив, що у НАТО немає потреби розміщувати ядерну зброю в нових країнах-членах. Це підтверджує «Дослідження НАТО щодо розширення» від 1995 року, де зафіксована чітка позиція про відсутність необхідності розміщення нових баз або ядерного арсеналу в регіоні. За словами Файмона, саме Росія надає значну увагу цьому питанню, тоді як НАТО скорочує ядерний потенціал у Європі, розширюючи без'ядерну зону: з 1989 року арсенали НАТО в Європі були зменшені на 75%.

Рішення щодо інтеграції Чехії до НАТО просувались під час засідання Ради Північноатлантичного співробітництва в червні 1996 року в Берліні, де було домовлено, що європейські члени НАТО зможуть реагувати на регіональні кризи без участі американських військових сил. Пізніше, у липні 1997 року, на Мадридському саміті НАТО Чеська Республіка отримала офіційне запрошення приєднатися до Альянсу разом із Польщею та Угорщиною.

Відразу після цього Міністерство оборони Чехії розробило «Графік заходів з інтеграції до структур НАТО», де визначило 14 ключових завдань із зазначенням строків та відповідальних за їх виконання. З вересня по листопад 1997 року делегація Чеської Республіки провела п'ять раундів переговорів у штаб-квартирі НАТО в Брюсселі, завершивши цей процес передачею листа про наміри («letter of intent»), що підтверджував бажання країни приєднатися до НАТО [31].

Після отримання офіційного запрошення розпочати процес приєднання до НАТО, Чехія зіткнулася з практичними аспектами інтеграції до Альянсу. Заступник міністра закордонних справ Чехії, Ц. Свобода, підкреслив, що цей процес є складним та багатостороннім, оскільки НАТО є великою військово-політичною організацією. Серед основних завдань Чехії він виділив забезпечення ратифікації Угоди про приєднання в країнах-членах НАТО та підтримку вступу серед громадян Чехії. Координацію всіх міністерств (окрім

Міністерства культури) у цьому процесі планували організувати через міжвідомчу структуру, аналогічну тій, яка існувала для приєднання до ЄС. У Парламенті мали забезпечити підтримку та внесення змін у військове законодавство [54].

На зустрічі міністрів оборони країн НАТО з представниками Чехії, Польщі та Угорщини в жовтні 1997 року в Маастріхті Міністр оборони Чехії М. Виборний заявив про готовність підпорядкувати 90% армії командуванню НАТО в разі військового конфлікту. Однак, серед делегатів НАТО існували занепокоєння щодо недостатньої кадрової підготовки чеської армії. Представники НАТО також висловили незадоволення низькою підтримкою вступу до Альянсу серед чеської громадськості. Обговорювалося питання фінансування інфраструктури НАТО в нових країнах-членах для встановлення систем зв'язку, протиповітряної оборони та нафтопроводів, причому найбільші витрати лягли на країни-кандидати [54].

21 січня 1998 року чеський уряд ухвалив рішення приєднатися до Вашингтонської угоди. У березні Парламент Чехії схвалив вступ до НАТО, а в грудні завершився ратифікаційний процес у країнах-членах Альянсу. Офіційне приєднання Чехії до НАТО разом із Польщею та Угорщиною відбулося 12 березня 1999 року у Вашингтоні [31].

Це членство стало символом трансформації НАТО, яке змінило свої підходи до безпеки. На 50-річчя Альянсу, під час засідання Північноатлантичної Ради у Вашингтоні, лідери НАТО проголосили нове бачення Альянсу як організації, що захищає демократію, верховенство права і забезпечує колективну оборону. НАТО XXI століття готове до нових місій, у тому числі для запобігання конфліктів і кризового управління, співпрацюючи з іншими країнами для розширення безпеки й демократії на всьому євроатлантичному просторі.

Процес інтеграції Чехії до НАТО може стати прикладом для України з кількох ключових аспектів. Чехія стикнулася з критикою через недостатню інформаційну роботу з громадськістю про переваги членства в НАТО, проте

зуміла підвищити підтримку суспільства завдяки роз'яснювальним заходам. Президент Чехії Вацлав Гавел підкреслював необхідність донесення до громадян важливості вступу до Альянсу, закликаючи політиків працювати на громадське розуміння цієї цілі. Після офіційного запрошення в НАТО в липні 1997 року країна розпочала масштабну підготовку до вступу [1].

Це передбачало створення урядових структур для координації процесу інтеграції та розробку «Графіка заходів відомства оборони щодо інтеграції до структур НАТО». Зустрічі між представниками оборонних відомств Чехії та країн-членів НАТО відзначили необхідність інвестувати у підготовку офіцерів, щоб відповідати стандартам Альянсу. Хоча чеська громадськість ставилася до розміщення національних та іноземних військ на своїй території з обережністю, дипломатія, за словами тодішнього заступника міністра закордонних справ Циріла Свободи, була спрямована на забезпечення ратифікації Угоди про приєднання Чехії до НАТО всіма державами-членами [54].

Значним кроком стало підписання Вашингтонської Угоди, яке затвердили дві палати чеського парламенту, і, з нагоди 50-річчя НАТО, 12 березня 1999 року Чехія офіційно приєдналася до Альянсу. Вже через рік після вступу в НАТО, на конференції підтвердили успішність інтеграції Чехії до євроатлантичних структур, що створило нове міжнародне середовище для країни та зміцнило її авторитет як надійного партнера на світовій арені.

Після початку російсько-української війни Чехія зайняла чітку проукраїнську позицію. Як член НАТО та ЄС, країна активно підтримує Україну в її боротьбі проти російської агресії. Чехія надає військову допомогу, зокрема постачає зброю, боєприпаси та технічне обладнання. Крім того, вона бере участь у програмах підготовки українських військових та підтримує санкції проти Росії, введені Європейським Союзом.

На рівні НАТО Чехія підтримує посилення східного флангу Альянсу та бере участь у місіях і заходах, спрямованих на забезпечення безпеки союзників

у Центрально-Східній Європі. Чехія також наголошує на необхідності збільшення оборонних витрат, прагнучи відповідати стандартам Альянсу.

Оборонна стратегія Чехії спрямована на розвиток власних збройних сил, модернізацію військової техніки та посилення інтеграції з оборонними структурами НАТО. Важливу роль відіграють також кібербезпека, протидія гібридним загрозам і захист критичної інфраструктури.

Після терактів 11 вересня 2001 року в США НАТО зіштовхнулося з серйозним викликом адаптації до нових глобальних загроз, таких як міжнародний тероризм. Це спричинило дискусії серед членів Альянсу щодо його здатності реагувати на сучасні виклики. Під час Празького саміту НАТО 2002 року було ухвалено рішення про запрошення до Альянсу семи посткомуністичних держав: Словенії, Словаччини, Румунії, Болгарії, а також Литви, Латвії та Естонії, які раніше входили до складу СРСР. Саміт символізував спробу подолати історичний поділ Європи на Західний і Східний блоки, проте це об'єднання виявилось частково ілюзорним.

Події 9/11 показали, що між США та європейськими членами НАТО існують суттєві розбіжності у підходах до забезпечення безпеки. Адміністрація Джорджа Буша-молодшого критикувала Альянс за бюрократизованість і недостатню оперативність у протидії загрозам. США також вважали, що Європа, зосереджена на власній автономії в межах безпекової політики НАТО, суттєво втратила здатність до ефективної військової співпраці, що було помітно під час військової кампанії в Афганістані.

Таким чином, посттерактовий період став точкою переосмислення ролі НАТО в нових реаліях міжнародної безпеки, з акцентом на пошук ефективних шляхів адаптації до нових викликів.

Членство в НАТО означає для Чеської Республіки спільний захист, гарантію свободи та безпеки, незалежності та економічної стабільності. Завдяки НАТО Чеська Республіка бере участь у виробленні політичних рішень, важливих для європейської та світової безпеки. Членство в НАТО

також надає країні більшої ваги в міжнародних відносинах, а також завдяки членству в НАТО держава має доступ до найкращих ноу-хау, досвіду, оперативних процедур і спільного навчання з найпередовішими арміями світу. Водночас вступ до НАТО означав своєрідний ідеологічний символ виходу з-під впливу Радянського Союзу та зближення з нинішніми партнерами.

Отже, приєднання Чехії до НАТО стало важливим кроком у забезпеченні національної безпеки, посиленні обороноздатності та підвищенні міжнародного авторитету країни. Членство в Альянсі сприяло створенню умов для активної участі Чехії в глобальній системі безпеки, впливу на формування спільної політики та розвитку співпраці з іншими державами-членами. Важливим уроком для України є те, що успішна інтеграція до НАТО потребує систематичного виконання завдань, координації між державними органами та комунікації з громадськістю.

2.3 Відносини із ключовими партнерами відповідно до Концепції зовнішньої політики ЧР 2015 р.

13 липня 2015 року уряд Чеської Республіки затвердив нову Концепцію зовнішньої політики Чеської Республіки. Концепція зовнішньої політики Чеської Республіки визначає три глобальні цілі, якими є безпека, процвітання та сталий розвиток і людська гідність, включаючи права людини, і дві національні цілі – служіння громадянам і добре ім'я Чеської Республіки. Проаналізуємо відносини із пріоритетними партнерами держави відповідно до Концепції.

США

Відносини між Чехією та США були офіційно встановлені в 1918 році, але переривалися в період з 1948 по 1989 рік, коли Чехословаччина (тепер Чехія) перебувала під радянським впливом.

Після переходу до демократії в 1989 році, вступу до НАТО в 1999 році та до ЄС у 2004 році, Чехія поступово стала тісним економічним партнером і офіційним військовим союзником Сполучених Штатів, що призвело до

значного покращення двосторонніх зв'язків через розширену співпрацю в таких сферах, як боротьба з тероризмом і культурні обміни [14].

Згідно з доповіддю про глобальне лідерство США за 2012 рік, 39% чехів схвалюють діяльність американського уряду, 26% не схвалюють, а 35% не мають визначеної думки. Обидві країни є спостерігачами в бюро ОБСЄ.

Президент США Вудро Вілсон і Сполучені Штати відіграли важливу роль у створенні Чехословаччини 28 жовтня 1918 року. Чотирнадцять пунктів президента Вілсона, зокрема право етнічних груп на створення власних держав, стали основою для союзу чехів і словаків. Томаш Гарріг Масарик, батько чеської держави та її перший президент, відвідав США під час Першої світової війни та працював з американськими посадовцями над розробкою основ нової країни. Масарик використовував Конституцію США як модель для першої чехословацької конституції.

Після Другої світової війни уряд Чехословаччини в еміграції повернувся. Нормальні відносини продовжувалися до 1948 року, коли комуністи захопили владу, і відносини різко охололи. Радянське вторгнення в Чехословаччину в серпні 1968 року ще більше ускладнило відносини між США та Чехословаччиною. США звернулися до Ради Безпеки ООН із заявою, що це порушує статут ООН, однак жодних заходів проти СРСР вжито не було [19].

З моменту Оксамитової революції 1989 року двосторонні відносини значно покращилися. Диссиденти, яких раніше підтримували США в рамках політики прав людини, досягли високих посад в уряді. Президент Вацлав Гавел під час свого першого офіційного візиту як голова Чехословаччини виступив перед Конгресом США, і його промову переривали оплесками 21 раз. У 1990 році, в річницю революції, президент Джордж Г. В. Буш на Вацлавській площі в Празі пообіцяв підтримку США у побудові демократичної Чехословаччини. З цього часу уряд США активно сприяв політичним і економічним трансформаціям.

Спочатку уряд США виступав проти ідеї розділення Чехословаччини на дві окремі держави, побоюючись, що це може загострити регіональні політичні напруження. Однак США визнали Чехію та Словаччину як незалежні держави з 1 січня 1993 року. Відтоді відносини між США та Чехією залишаються сильними в економічному, політичному та культурному планах.

У 2003 році уряд Чехії надіслав невеликий контингент елітних експертів з боротьби з хімічною зброєю до Кувейту, щоб підтримати очолюване США вторгнення в Ірак. Незважаючи на підтримку урядом цієї війни, переважна більшість чехів виступала проти вторгнення. Опитування, проведене в березні 2003 року, показало, що понад 70% чехів були проти війни навіть за наявності мандату ООН, а 83% були проти війни без такого мандату. Крім того, 82% чехів вважали, що США базують свою зовнішню політику на власній силі та економічних інтересах [26].

Незважаючи на підтримку урядом війни, чеська опозиція не брала участь в масштабних вуличних демонстраціях, як у інших країнах. Наприклад, 15 лютого 2003 року на мітинг проти війни на Вацлавській площі в Празі прийшло лише 1500 осіб [26].

Словаччина

1 січня 1993 року Чеська Республіка та Словаччина встановили дипломатичні відносини після мирного розпаду Чехословаччини. Чеська Республіка має посольство в Братиславі, а Словаччина – у Празі. Обидві країни є повноправними членами Європейського Союзу та НАТО.

До 1918 року обидві країни були частиною Австро-Угорщини, проте чеські землі входили до складу Австрійської імперії, а Словаччина – до адміністративно окремого Королівства Угорщина. У період з 1918 по 31 грудня 1992 року обидві країни були частинами Чехословаччини.

Після розпаду Чехословаччини стосунки між двома країнами залишаються «дуже добрими», «дружніми» та «вище стандарту», як зазначається у медіа. Новообрані президенти та прем'єр-міністри обох країн

традиційно здійснюють свій перший офіційний візит до іншої частини колишньої федерації [3].

Сучасні зв'язки:

- *Культурна та соціальна співпраця.* У Чеській Республіці проживає близько 200 тисяч осіб словацького походження, а у Словаччині – близько 46 тисяч осіб чеського походження. Зокрема, словацький громадянин Густав Сламчека обіймав посаду міністра транспорту Чехії у 2009–2010 роках, використовуючи виключно словацьку мову в своїй роботі.
- *Військова співпраця.* У грудні 2016 року уряд Словаччини ратифікував Договір про співпрацю у взаємному захисті повітряного простору, який передбачає використання військової авіації іншої країни у разі необхідності. Цей договір набув чинності в липні 2017 року після ратифікації Чехією.

Обидві країни продовжують тісну співпрацю на всіх рівнях, демонструючи приклад успішних і стабільних відносин після розпаду федеративної держави [3].

Польща

Польща та Чехія є членами як Європейського Союзу, так і НАТО. Обидві країни приєдналися до НАТО 12 березня 1999 року, а до ЄС – 1 травня 2004 року. Разом зі Словаччиною та Угорщиною вони утворюють Вишеградську групу, яка відіграє важливу роль у регіональній співпраці в Центральній Європі. Обидві держави також є членами таких організацій, як Бухарестська дев'ятка, Ініціатива трьох морів, Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD), Організація з безпеки і співробітництва в Європі (OSCE), Рада Європи та Світова організація торгівлі (WTO).

Відносини між Польщею та Чеською Республікою мають давнє коріння, що сягає часів Середньовіччя, коли обидві країни утворилися як держави. Вони розділяють спільну історію та культурний обмін, що сприяло формуванню тісних зв'язків між народами. Держави мають спільний кордон

довжиною 796 км, який можна перетинати без прикордонного контролю завдяки Шенгенській угоді. Це значно спрощує подорожі та економічну співпрацю між країнами [24].

17–18 квітня 2010 року в Чехії були оголошені днями національної жалоби на вшанування пам'яті 96 жертв авіакатастрофи під Смоленськом, серед яких були Президент Польщі Лех Качинський і його дружина Марія Качинська.

Згідно з опитуванням, проведеним у 2010 році Центром дослідження громадської думки (CVVM) у Чехії, відносини з Польщею були оцінені як другі найкращі серед 13 країн, поступаючись лише Словаччині. 92% респондентів вважали їх дуже хорошими або радше хорошими. У 1993 році, згідно з опитуваннями, чехів позитивно сприймали 38% поляків, а 28% ставилися до них негативно. З того часу відбулося значне покращення, і останнім часом чехи є однією з найулюбленіших націй у Польщі, очолюючи рейтинги з 2010 року (53% схвальних думок у 2010 році, 56% у 2019 році) [24].

Польські пожежники допомагали Чехії у подоланні наслідків повеней у 2002 та 2013 роках. Чехія та Польща є важливими торговельними партнерами. У 2019 році Польща була третьою за обсягом джерелом імпорту та напрямком експорту для Чехії, тоді як Чехія була сьомою за обсягом джерелом імпорту та другою за обсягом напрямком експорту для Польщі [24].

У лютому 2021 року Чехія подала позов проти Польщі до Суду Європейського Союзу через вугільну шахту Турів. Це був перший випадок, коли одна держава-член ЄС подала позов проти іншої з екологічного питання. Тісні політичні, економічні та історичні зв'язки роблять Польщу та Чеську Республіку важливими партнерами у Центральній Європі, які активно співпрацюють на багатосторонній основі в рамках регіональних та міжнародних організацій [26].

Німеччина

Богемія та Моравія (тепер територія Чеської Республіки) були заселені чехами в VI столітті під час постримського міграційного процесу. Згодом

німецькі поселенці утворили меншість на чеських землях, і стосунки між двома громадами зазвичай були мирними. У середні віки чеське королівство, що входило до складу Священної Римської імперії, поширювалося на території сучасної Німеччини, такі як Лужиця та Богемський Пфальц. Після вимирання чеської династії Пршемислів королівство Богемія перебувало під владою дому Люксембургів, Ягеллонів і, зрештою, Габсбургів. Під час Тридцятирічної війни протестанти-чехи чинили опір спробам імператора Священної Римської імперії Фердинанда II повернути католицизм. Після поразки чехів у битві на Білої горі в 1620 році чеська знать і освічене протестантське населення були вбиті або вигнані, чеські землі стали спадковим володінням Австрійської імперії, а німецька мова стала офіційною. Чеська мова занепала і майже зникла до чеського національного відродження в кінці XVIII століття. Напруження між чехами та німцями зросло, і після Першої світової війни, коли Томаш Гарріг Масарик переконав президента США Вудро Вілсона створити чехословацьку державу на принципах національного самовизначення, після трьох століть австрійського домінування, у новій державі жила значна німецька меншина (30% загальної кількості населення) в прикордонних районах, де більшість становили німці [7].

Після приходу Адольфа Гітлера до влади в Німеччині, нацистський уряд Німеччини прагнув підбурити національні суперечності в сусідній Чехословаччині, і наказав місцевому лідеру нацистів Конраду Генлейну, лідеру німецької меншини на чеських прикордонних землях, висувати необґрунтовані вимоги до чеського уряду і намагатися паралізувати Першу Чехословацьку Республіку. Етнічні німецькі націоналісти, підтримувані Гітлером, вимагали об'єднання німецькомовних районів із Німеччиною. На піку західного умиротворення нацистської Німеччини, Великобританія та Франція підтримали Мюнхенську угоду, яка передавала німецькі території, включаючи всі важливі чехословацькі прикордонні фортифікації, Німеччині. Незважаючи на чехо-французький союз, чеські чиновники не були запрошені на переговори і були поінформовані про угоду лише після її підписання.

Беззахисна Чехословаччина була змушена віддати одну третину Словаччини Угорщині, а територію Транс-Олзи, що містила єдину залізницю між чеськими землями та Словаччиною, Польщі. Чеське керівництво втекло до Лондона, і Гітлер захопив решту Чехословаччини. Німецька окупація Чехословаччини зруйнувала чехословацьку державу, єдину парламентську демократію Центральної Європи, і намагалася «реінтегрувати» Богемію та Моравію в нацистську імперію. Ця нацистська політика реалізовувалася через так звану Grundplanung OA (Основне планування) з літа 1938 року, що передбачала знищення чеської нації, а пізніше й геноцидний Генеральний план Схід [16].

Після закінчення війни, в рамках післявоєнної евакуації та виселення німців, німецьке населення було вигнано з Чехословаччини відповідно до Потсдамської угоди та декретів Бенеша. Ці виселення були здійснені армією та військовими силами опору. Приблизно 2,4 мільйона етнічних німців було депортовано до Східної та Західної Німеччини, з яких кілька тисяч загинули під час цієї операції. В Німеччині були зроблені заклики до компенсації для біженців, на що чеський уряд відмовився реагувати, посилаючись на німецьку окупацію, воєнні несправедливості, підтримку нацистської партії німецькою меншиною, геноцидні плани німецького уряду та такі злочини, як різня у Лідичах.

Після закінчення Холодної війни стосунки між новооб'єднаною Федеративною Республікою Німеччина та ново-демократичною Чеською Республікою стали теплішими. 27 лютого 1992 року канцлер Німеччини Гельмут Коль і президент Чехословаччини Вацлав Гавел підписали договір про дружбу, відомий як Чесько-німецька декларація. У 2012 році президент Німеччини Йоахім Гаук та президент Чехії Вацлав Клаус спільно відвідали Лідиче, чеське село, яке було знищене німецькими військами в 1942 році, що стало важливим кроком у процесі чесько-німецького зближення. Завдяки Шенгенській угоді між двома країнами відсутні прикордонні перевірки, і їхні кордони повністю відкриті одна для одної. Громадяни однієї держави також

можуть вільно переміщатися і працювати в іншій державі завдяки свободі руху робочої сили в рамках Європейського Союзу [36].

Австрія

Імператор Австрії надав внутрішню автономію угорцям у 1867 році, щоб зменшити напругу з угорською аристократією, але прагнення чехів не були виконані до кінця існування імперії в 1918 році. Це пояснюється тим, що в Богемії 37% і в Моравії 28% населення становили німці, які рішуче протистояли тому, щоб бути меншістю в чеському парламенті, хоча вони були частиною пануючої нації в Цислейтанії.

Хоча чеські землі розвивалися як індустріальний центр монархії, сотні тисяч чехів з низьким рівнем життя, переважно з сільськогосподарських районів південної Моравії, між 1870 і 1910 роками переїхали до Відня, щоб працювати там на дешевих роботах. Через погану освіту і обмежені знання німецької мови, деяких з них вважали людьми низького класу у віденському суспільстві, і слово «Vöhm» чи «Vem» (що у віденському діалекті означало людину з Богемії) використовувалося пейоративно до самого початку 20-го століття в Австрії. Однак, окрім цих, імперська столиця приваблювала велику кількість чеських середняків, які навчалися або будували кар'єру в місті, серед яких були Сигмунд Фройд, Карел Рокитанський, Густав Малер, майбутній президент Чехословаччини Томаш Масарик та багато інших. І до сьогодні можна знайти чеських мігрантів у Віденському телефонному довіднику (від Адамець до Звержіна) [19].

Південна Моравія стала батьківщиною двох федеральних канцлерів Австрії: Карла Реннера, який відіграв важливу роль у створенні Першої Австрійської республіки в 1918 році як державний канцлер і був президентом з 1945 по 1950 роки, народився в 1870 році в Унтертановіце (Долні Дунаївці) в так званій Тейській дузі (Thayabogen). Адольф Шерф, віце-канцлер з 1945 по 1957 рік і президент з 1957 по 1965 рік, народився в 1873 році в місті Нікольсбург (Микулов) біля австрійського кордону. Багато аристократичних і

буржуазних сімей, які мали великий вплив на австрійську політику, економіку та мистецтво, мали свої корені на території сучасної Чехії [24].

Під час Першої світової війни, коли майже 1,5 мільйона чехів служили в австро-угорській армії, вигнані чеські політики на чолі з військовими легіонами працювали над відновленням незалежності Богемії у вигляді чесько-словацького союзу. Сили Антанти підтримували їхні плани, які не передбачали жодної автономії чи спеціального ставлення до німців у новій країні [26].

Після завершення імперії в жовтні та листопаді 1918 року, Німецька Австрія та Чехословаччина коротко посварилися щодо питання німецьких районів у Богемії та Моравії, де понад 3 мільйони німецьких жителів хотіли приєднатися до держави Німецька Австрія (і в межах цієї держави – до Німецької республіки). Чехи негайно окупували ці райони, щоб зберегти «цілісність богемських земель», і Договір Сен-Жермена 1919 року визнав їхні права зберегти їх.

Обидві країни встановили дипломатичні відносини 20 січня 1920 року. Коли в Австрії в 1934 році було встановлено диктаторське правління, австрійські соціал-демократи, як-от Отто Бауер і Юліус Дойч, знайшли притулок у Чехословаччині та заснували в Брно ALÖS (Auslandsbüro der österreichischen Sozialdemokraten), закордонне бюро австрійських соціал-демократів. Там до 1938 року вони видавали газету Arbeiter-Zeitung (буквально «Газета робітників»), яка була щоденним органом Соціал-демократичної партії Австрії та була заборонена австрофашистами, щоб «незаконно» експортувати її до Австрії. У березні 1938 року, коли Австрія була анексована Німеччиною, деякі політики знову втекли до сусідньої країни, яка на той час разом зі Швейцарією була єдиною демократією в Центральній Європі [26].

Багато німців у чеських землях радісно вітали анексію німецьких районів, які стали відомі як Судети, Гітлером у вересні 1938 року і брали участь в окупації решти чеської території в березні 1939 року. Це призвело до

того, що чехи в 1945 і 1947 роках вигнали майже всіх німців. Власність, яку ці люди повинні були залишити, переїжджаючи до своїх нових країн перебування, була націоналізована, а потім розподілена серед чеського населення за визначеними правилами. Хоча збитки від війни перевищили вартість цієї власності, Чехословаччина не вимагала репарацій від Німеччини та Австрії і вважала передачу прав власності найшвидшим і найефективнішим способом відновлення країни після світової війни. Багато вигнанців переселилися до західних зон окупованої Німеччини, деякі оселилися в Австрії. Однак деяким людям дозволили залишитися або повернутися до країни після доведення їхньої невинності.

У 1948 році залізна завеса опустилася між Чехословаччиною та Австрією. Багато залізничних колій і доріг, що з'єднували дві країни, були закриті на довгий час (залізничне сполучення від Лаа-ан-дер-Тая до Гевліна та від Фратрес до Славоніце не було відновлено до 2009 року). У 1968 році, після закінчення Празької весни, багато чехів втекли до Австрії. У 1978 році чеський автор Павел Кохут почав працювати в Бургтеатрі у Відні; у 1979 році його та його дружини позбавили чехословацького громадянства і обом було надано австрійське громадянство. Наприкінці 1989 року чехи вперше за 40 років змогли в'їхати до Австрії як вільні громадяни. У 1990-х роках австрійські екологи протестували проти будівництва атомної електростанції в Темеліні, що знаходиться за 50 км на північ від австрійського кордону з Чехією. У 2000 році, в так званому Протоколі Мельк, уряди двох країн погодили певні стандарти ядерної безпеки та обмін інформацією без затримок [26].

У 2008 році Карел Шварценберг (чеський міністр закордонних справ) і Йірі Груса, який працював чеським послом та директором Дипломатичної академії у Відні, висловили думку, що австрійці та чехи мають різні мови, але «одну націю», однаковий характер. Сам Шварценберг багато років жив у Відні, перш ніж повернутися до Чехії після 1989 року.

Україна

Контакти між населенням сучасної Чехії та України мають давнє коріння, починаючи з середньовіччя. Король Пржемисл-Отокар II мав суперечки з Данилом Рюриковичем, але згодом одружився з дочкою галицько-чернігівського князя Ростислава, Кунегундою. Литовські князі Федір Острозький і Сигізмунд Корибутович, які брали участь у війнах на боці гуситів, мали походження з території, що зараз є частиною України. У пізньому середньовіччі чеська мова здобула поширення як мова міжособних комунікацій у Східній Європі, що позначилося на формах мови в письмових документах. У 1567 році волинський князь Костянтин Острозький став тимчасовим володарем Рудніце-над-Лабем. Також, Пилип Орлик, наступник Мазепи, вважався нащадком вигнанців-протестантів з Чехії.

Після утворення Чехословаччини в 1919–1923 роках у Празі діяло дипломатичне представництво Української Народної Республіки. У серпні 1921 року там також було засноване торговельне представництво Української СРР, яке через рік перетворилося на дипломатичне представництво. Проте після створення Радянського Союзу наприкінці 1922 року його ліквідували влітку 1923 року [20].

З квітня до липня 1919 року Українська республіканська капела виступала в Чехословаччині, викликавши великий інтерес аудиторії та отримавши схвальні відгуки критиків. Чеський музикознавець Зденек Неєдли навіть присвятив колективу книгу.

У 1920–1921 роках на території сучасної України діяла Московська репатріаційна місія Чехословаччини, яка займалася поверненням чехословацьких легіонерів і військовополонених. Вона мала відділення у Харкові та Києві, а також репатріаційний пункт в Одесі. У Харкові, тодішній столиці формально незалежної Української СРР, з серпня 1921 року працювало торговельне представництво Чехословаччини на чолі з Йозефом Гірсою [1].

Після підписання Тимчасового договору між Чехословаччиною та СРСР 6 червня 1922 року це представництво перетворили на офіс із консульським

відділенням у Києві, а з жовтня 1923 року – на філію Московського представництва. У лютому 1924 року, під тиском радянської влади, було ліквідовано київський відділ, а в лютому 1927 року – представництво в Харкові. Після встановлення дипломатичних відносин між Чехословаччиною та СРСР у квітні 1935 року в Києві офіційно відкрили генеральне консульство. Воно діяло з червня 1936 року до квітня 1938 року [24].

У міжвоєнний період Чехословаччина стала важливим осередком української політичної, наукової та літературної еміграції. Тут функціонували такі інституції, як Український вільний університет (тепер у Мюнхені), Українська студія пластичного мистецтва, Український вищий педагогічний інститут, Музей визвольної боротьби України, а також Празька поетична школа і видавництво Ю.Тищенка. Чехословацька держава активно підтримувала діяльність українських емігрантів у рамках «Акції російської допомоги», що також охоплювала росіян і білорусів [24].

Другим важливим центром, після Праги, стали Подєбради, де у 1922 році була заснована Українська господарська академія, а в 1932 році – Український технічно-господарський інститут. У 1925 році 764 українці склали десяту частину населення Подєбрад [1].

Одним із видатних українських емігрантів, які оселилися в Чехословаччині, був Іван Борковський, який здобув популярність завдяки своїм дослідженням у Празькому Граді та Левому Граді.

Сучасна українська Закарпатська область була частиною Чехословаччини під назвою Підкарпатська Русь з 1919 року на підставі Сен-Жерменського договору, який стосувався прав національних меншин. Українська автономія Підкарпатської Русі в складі федеративної Першої Чехословацької Республіки мала своє пропорційне представництво в органах влади та освіти українською мовою. У 1939 році, перед окупацією території Угорщиною, Підкарпатська Русь проголосила незалежність, ставши Карпатською Україною. Однак у 1945 році, після закінчення Другої світової

війни, Чехословаччина передала цей регіон Радянському Союзу, де він був інтегрований до складу Української РСР [33].

Договірно-правова база українсько-чеських двосторонніх відносин охоплює широкий спектр співпраці між двома країнами у політичній, економічній, транспортній, культурній та освітній сферах, а також у питаннях соціального захисту і консульських справ. Вона налічує понад сто міжнародних документів, таких як договори, угоди, протоколи, меморандуми та міжнародні конвенції, які регулюють співпрацю між Україною та Чехією, а також договори між Україною і Європейським Союзом [20].

Ця договірно-правова база включає не тільки угоди, укладені після здобуття Україною незалежності в 1991 році та створення Чехії як суверенної держави в 1993 році, але й ряд угод, що були укладені за часів існування ЧССР/УРСР/СРСР і залишаються чинними завдяки застосуванню принципу правонаступництва.

Важливою складовою цієї бази є також двосторонні угоди між адміністративно-територіальними одиницями України та Чехії. На сьогодні їх налічується понад десять.

Основні документи в рамках договірно-правової бази включають:

1. Договір про дружні відносини і співробітництво між Україною та Чеською Республікою.
2. Угода про сприяння та взаємний захист інвестицій.
3. Договір про правову допомогу в цивільних справах.
4. Договір про соціальне забезпечення.
5. Угода про економічне, промислове і науково-технічне співробітництво.
6. Протокол до Конвенції про уникнення подвійного оподаткування.
7. Імплементативний протокол до Угоди про реадмісію осіб.
8. Договір про співробітництво між архівними установами обох країн.
9. Угода про співробітництво в культурній сфері.
10. Угода про військові поховання [1].

Загалом, договірно-правова база складається з 51 чинної міжнародної угоди, що регулюють співпрацю між Україною та Чехією.

Помаранчева революція в Україні та перемога «демократичних сил» в 2004 році стали важливими чинниками для подальшого зближення між Україною та Чехією. Події кінця 2004 – початку 2005 років змінили міжнародний імідж України, підвищивши інтерес західних держав до країни та чітко окресливши її курс на європейську і євроатлантичну інтеграцію.

У 2005 році відбулося кілька важливих візитів високого рівня, що сприяли зміцненню українсько-чеської співпраці. 9-10 лютого 2005 року в Празі з офіційним візитом перебувала парламентська делегація на чолі з Головою Верховної Ради України Володимиром Литвином. 10 травня 2005 року відбувся візит Міністра закордонних справ Чеської Республіки Ціріла Свободи в Україну, на тлі чого Прага підкреслила необхідність посилення діалогу з Києвом і новою українською владою, що мало передувати візиту Президента Чехії Вацлава Клауса до України в червні 2005 року. 14-16 червня 2005 року відбувся державний візит Вацлава Клауса до України. Цей візит став важливою подією в двосторонніх відносинах, підтвердивши спільне прагнення обох країн до поглиблення співпраці у всіх сферах та розширення взаємодії на міжнародній арені, що було відображено в Спільній заяві, підписаній президентами [1].

У червні 2019 року Чехія була представлена на церемонії інавгурації Президента України Володимира Зеленського другою посадовою особою в державі – Головою Сенату Ярославом Куберою [28].

Після президентських і парламентських виборів в Україні політичні контакти на найвищому рівні стали більш активними. 25 вересня 2019 року відбулася зустріч глави уряду Чехії Андрея Бабіша з Президентом України на полях 74-ї сесії Генеральної асамблеї ООН у Нью-Йорку. Найважливішим моментом двостороннього політичного діалогу 2019 року, а й останнього десятиріччя, став офіційний візит А. Бабіша в Україну 18-19 листопада 2019 року, під час якого він супроводжувався численною делегацією чеських

підприємців. Цей візит став важливим імпульсом для розвитку торговельно-економічного співробітництва між Україною та Чехією [28].

4 лютого 2020 року відбувся робочий візит міністра закордонних справ України Вадима Пристайка до Чехії, де було започатковано роботу Українсько-чеського форуму. Цей форум став важливим майданчиком для обміну думками та ініціативами щодо реалізації потенціалу двосторонніх відносин. Під час візиту міністр закордонних справ Чехії Томаш Петршічек і глава уряду Чехії Андрей Бабіш підтвердили незмінність підтримки Чехією територіальної цілісності та суверенітету України, а також підтримку санкційної політики Європейського Союзу щодо Росії [24].

Також у ході візиту була підписана угода про співпрацю між Державною архівною службою України та Інститутом досліджень тоталітарних режимів і Архівом справ державної безпеки Чехії. Угода передбачає взаємний доступ до архівних документів та можливість здійснення спільних досліджень і гуманітарних проектів [28].

Після російського вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року кількість українців у країні різко збільшилася, оскільки тисячі людей втекли від війни. Станом на 31 липня 2023 року понад 357 000 біженців з України отримали статус тимчасового захисту в Чехії, що зробило країну третім за величиною напрямком для українців у Європейському Союзі [23].

Росія

Протягом усього середньовічного та ранньо-нового періоду чеські землі, у вигляді Богемського князівства та Королівства Богемії, були в альянсі з католицькою Священною Римською імперією, а згодом з Австрійською імперією.

Чехословаччина визнала СРСР де-юре, і дипломатичні відносини між країнами були встановлені у червні 1934 року. 16 травня 1935 року був підписаний Чехословако-радянський договір про взаємну допомогу, який став

наслідуванням подібного договору між СРСР та Францією, що була основним союзником Чехословаччини [34].

Після німецької окупації Чехословаччини та утворення прокомуністичної Словаччини у березні 1939 року, Радянський Союз негайно визнав новий статус-кво та припинив дипломатичні відносини з чеськими представниками. Після Мюнхенської угоди багато чехословацьких комуністів здобули притулок в СРСР, але сотні некомуністичних біженців були відправлені в трудові табори.

Після Другої світової війни була відновлена довоєнна Чехословаччина, за винятком Закарпатської України, яку анексував Радянський Союз. Згодом з території було виселено понад 2 мільйони етнічних німців і конфісковано їхнє майно. Відновлений комуністичний уряд був підтриманий СРСР, що призвело до приходу проросійського уряду в лютому 1948 року та включення Чехословаччини до радянського блоку. Чехословаччина стала однією з країн-засновників Варшавського договору в травні 1955 року. У серпні 1968 року, після реформ «Празької весни», радянські війська вторглися до Чехословаччини для відновлення жорсткої комуністичної влади. Внаслідок цього загинуло 108 чехів та словаків, а близько 500 були поранені. Це значно погіршило відносини між країнами [34].

Після Оксамитової революції 1989 року, розпаду Радянського Союзу в грудні 1991 року та розпаду Чехословаччини 31 грудня 1992 року на дві держави, Росія одразу визнала незалежність Чехії, і дипломатичні відносини між країнами були встановлені 1 січня 1993 року. Під час офіційного візиту президента Росії Бориса Єльцина до Чехії в серпні 1993 року був підписаний Договір про дружбу і співпрацю між двома країнами.

Незалежна Чехія змінила свою зовнішню політику і економічні інтереси на користь західних союзників, приєдналася до НАТО в березні 1999 року та до Європейського Союзу в травні 2004 року [34].

У грудні 2011 року президент Росії Дмитро Медведєв відвідав Прагу для підписання економічних контрактів та культурного обміну. Обидві країни вважають одна одну важливими економічними партнерами.

У відповідь на російське військове втручання в Україну з 2014 року, Чехія взяла участь у введенні економічних санкцій проти Росії. У березні 2018 року Чехія вислала трьох російських дипломатів як реакцію на отруєння Сергія та Юлії Скрипалів у Великобританії [1].

У березні 2018 року Чехія заарештувала та екстрадувала російського хакера до США на запит американської влади [28].

У кінці 2010-х років спір щодо пам'ятника Івану Конєву в Празі став одним із питань, яке привернуло увагу громадськості в цій сфері [1].

Мілош Земан, президент Чехії з березня 2013 року, був охарактеризований як «один з найбільш дружніх Кремлю лідерів Європейського Союзу», і деякі його близькі помічники вважаються агентами російської розвідки. Земан підтримував Росію з таких питань, як російсько-українська війна, таким чином суперечачи офіційній політиці НАТО та ЄС.

17 квітня 2021 року прем'єр-міністр Чехії Андрей Бабіш оголосив, що Чехія висилає 18 російських дипломатів, яких ідентифікувала як співробітників ГРУ та СВР – після того, як чеські розвідувальні агентства дійшли висновку, що російські військові розвідники, зокрема члени підрозділу 29155 ГРУ, були причетні до двох вибухів на складах боєприпасів у Врбетіце (частина Влаховице) поблизу чесько-словацького кордону в жовтні 2014 року. Незабаром після цього Чехія офіційно повідомила своїх союзників по НАТО про ситуацію та попросила спільну заяву на рівні НАТО, а також засідання Північноатлантичної ради «для обговорення інших можливих узгоджених кроків». Після висилки дипломатів Bloomberg News зазначило, що «в рідкісному акті єдності Земан підтримав уряд проти Путіна». У відповідь на це Росія вислала 20 чеських дипломатів [34].

Після дипломатичної відповіді Росії, міністр закордонних справ Чехії Якуб Кулганек 21 квітня виступив з ультиматумом, в якому Росії було надано

час до 12:00 наступного дня для повернення всіх чеських дипломатів до посольства Чехії в Москві, інакше Чехія скоротить кількість співробітників російського посольства в Празі до кількості, що відповідає числу їх співробітників у Москві. 22 квітня, оскільки Росія відмовилась виконати вимогу Чехії, міністерство закордонних справ Чехії оголосило, що зменшить і обмежить кількість співробітників російського посольства в Празі відповідно до поточної кількості їхнього персоналу в Москві; співробітники російського посольства повинні були покинути Чехію до 31 травня 2021 року. Ці дії уряду Чехії були підтримані низкою інших країн ЄС, які також вислали російських дипломатів. У відповідь Росія внесла Чехію до списку «недружніх країн», разом зі Сполученими Штатами. Як наслідок, чеське посольство в Москві може наймати лише до 19 російських місцевих працівників, а американське посольство в Москві не має права наймати жодного російського працівника [28].

У листопаді 2023 року уряд Чехії заморозив усі державні російські активи на території країни, блокуючи продаж землі, будівель та банківських рахунків, пов'язаних з орендою таких активів [1].

У 2024 році міністр закордонних справ Чехії Ян Ліпавський викликав російського посла в Празі після нападу на дитячу лікарню в Києві, заявивши, що ті, хто здійснив цей удар, є «відходами людства» [28].

Чеська Республіка активно розвиває двосторонні та багатосторонні відносини з іншими країнами, що дозволяє їй зміцнювати свою позицію в міжнародній політиці та економіці. Співпраця з державами Європейського Союзу, зокрема через Вишеградську групу, має стратегічне значення для Чехії, оскільки забезпечує регіональну стабільність і посилює її голос в європейських справах. Окрім цього, Чехія активно підтримує країни Східного партнерства, особливо Україну, під час її євроінтеграційних прагнень і боротьби з агресією Росії.

Чехія також прагне зміцнити відносини з країнами Азії, Близького Сходу та Північної Америки, підтримуючи відкриту зовнішню політику,

орієнтуючись на розвиток економічних, культурних та політичних зв'язків. Зокрема, розширення співпраці з США та країнами Близького Сходу демонструє прагматизм і стратегічну гнучкість чеської дипломатії.

Китай

Співпраця між Чеською Республікою та Китаєм є важливим елементом зовнішньої політики Чехії, орієнтованої на розвиток економічних, культурних та політичних зв'язків із країнами Азії. Відносини між двома державами мають давню історію, проте особливого розвитку вони набули після встановлення дипломатичних відносин у 1949 році та зростання глобальної ролі Китаю в XXI столітті.

У економічній сфері Чехія і Китай розвивають партнерство, зосереджуючись на взаємному інвестуванні, торгівлі та спільних проектах у сфері інфраструктури, технологій і промисловості. Китай є одним із головних торговельних партнерів Чехії за межами Європейського Союзу. Основу чеського експорту до Китаю складають автомобілі, машинобудівна продукція, медичне обладнання та товари хімічної промисловості. У свою чергу, імпорт із Китаю включає електроніку, текстиль і споживчі товари.

Культурна співпраця між країнами сприяє посиленню взаєморозуміння та обміну досвідом у сфері освіти, науки й культури. У Чехії діють центри китайської культури, такі як Інститут Конфуція, які сприяють поширенню знань про китайську мову та культуру. Водночас китайські громадяни виявляють зацікавленість у туризмі до Чехії, відвідуючи її історичні та природні пам'ятки.

Політичні відносини Чехії з Китаєм мають динамічний характер. Чехія підтримує розвиток діалогу в межах загальноєвропейських ініціатив, таких як формат співпраці «17+1» між Китаєм та країнами Центральної і Східної Європи. Водночас Чехія наголошує на необхідності дотримання демократичних цінностей і прав людини у взаємодії з Китаєм, що інколи призводить до напруження в політичному діалозі.

Таким чином, співпраця Чехії з Китаєм характеризується прагматизмом і зосередженням на взаємовигідних проектах, зокрема в економічній, культурній та політичній сферах, попри наявність певних розбіжностей у підходах до фундаментальних цінностей.

Висновок до розділу 2.

Основні зовнішньополітичні пріоритети Чеської Республіки відображають її стратегічну орієнтацію на інтеграцію в євроатлантичні структури, зміцнення безпеки та розвиток багатосторонньої співпраці з іншими країнами.

Європейська інтеграція залишається ключовим напрямком зовнішньої політики Чехії. Членство в Європейському Союзі не лише посилило економічний та політичний потенціал країни, але й забезпечило її участь у формуванні загальноєвропейської політики. Чехія активно підтримує розширення ЄС, розвиток європейської політики сусідства та поглиблення співпраці в енергетичній і безпековій сферах.

Членство в НАТО є центральним елементом чеської стратегії безпеки. Завдяки Альянсу країна змогла посилити свої оборонні спроможності, інтегруватися в міжнародну систему колективної безпеки та впливати на прийняття рішень у сфері оборони. Підтримка східного флангу НАТО та участь у місіях і навчаннях демонструють високий рівень відповідальності Чехії перед союзниками.

Ключові напрямки співпраці Чехії з іншими країнами включають поглиблення партнерства в рамках Вишеградської групи, підтримку трансатлантичних зв'язків зі США, а також розвиток економічних і політичних відносин з країнами Азії та Близького Сходу. Особливу увагу Чехія приділяє підтримці України у боротьбі проти російської агресії, що підтверджує її прихильність демократичним цінностям та міжнародній безпеці.

Таким чином, зовнішньополітична стратегія Чеської Республіки базується на активній участі в євроатлантичних структурах, посиленні регіональної стабільності та прагматичній співпраці з міжнародними партнерами, що відповідає її національним інтересам і сприяє зміцненню її позицій на світовій арені.

РОЗДІЛ 3. СПІВРОБІТНИЦТВО ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ З МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

Відносини між Чеською Республікою та Європейським Союзом підтримувалися ще до вступу Чехії до Союзу. 1 травня 2004 року Чеська Республіка разом із дев'ятьма іншими країнами приєдналася до Європейського Союзу. Відтоді Чехія як держава-член ЄС тісно співпрацює з інституціями Союзу та іншими державами-членами. Ця багатостороння співпраця значною мірою здійснюється через уряд Чехії [22].

Цілі уряду в рамках зовнішньої політики тісно пов'язані з Європейським Союзом. Окрім певних особливостей, характерних для історичного розвитку Чеської Республіки, уряд приймає зовнішньополітичний курс ЄС як власний і водночас бере участь у його формуванні через усі інституції Союзу.

Важливими етапами є й головування Чехії в Раді ЄС. Вперше Чеська Республіка головувала в Раді ЄС з 1 січня 2009 року. Підготовку до чеського головування координував Відділ віце-прем'єра з європейських питань при Уряді, який очолював віце-прем'єр Александер Вондра. Чехія стала лише другою «ною» державою-членом після Словенії, яка отримала можливість керувати Радою Європейського Союзу. Головування Чехії також припало на 20-ту річницю падіння «залізної завіси» та п'яту річницю історично найбільшого розширення ЄС, частиною якого стала й Чеська Республіка. Своє друге головування Чехія розпочала 1 липня 2022 року. В обох випадках головування відбувалося у складі трійки з Францією та Швецією.

Першу асоціативну угоду було укладено між Чехословацькою Федеративною Республікою (ЧСФР) та Європейськими співтовариствами (ЄС) і їхніми державами-членами 16 грудня 1991 року. Переговори щодо цієї «федеральної» угоди тривали майже 12 місяців (з 20 грудня 1990 року) і включали 8 раундів обговорень між експертами обох сторін. Переговори були складними, а узгоджений текст угоди став компромісом, прийнятним для обох сторін. Одночасно з асоціативною угодою була укладена так звана Тимчасова угода про торгівлю та пов'язані з нею питання між ЧСФР і Європейським економічним співтовариством (ЄЕС) і Європейським співтовариством вугілля та сталі (ЄСВС). Зміст Тимчасової угоди охоплював положення асоціативної угоди, що стосувалися взаємної торгівлі [17].

Підписання Тимчасової угоди зумовлено тим, що асоціативна угода як єдиний документ підлягала ратифікації всіма парламентами держав-членів ЄС, Європейським парламентом і Федеральним зібранням ЧСФР. Щоб уникнути затримок у впровадженні положень щодо створення зони вільної торгівлі, сторони погодилися укласти Тимчасову угоду, яка не потребує ратифікації. Тимчасову угоду було затверджено Радою ЄС 28 лютого 1992 року, і вона набула чинності 1 березня 1992 року.

Через наближення розпаду ЧСФР на дві держави-наступниці – Чеську Республіку та Словацьку Республіку – федеральна Європейська угода не була ратифікована й ніколи не набувала чинності. Після розпаду ЧСФР Чеська Республіка заявила, що бере на себе всі зобов'язання, що випливають із Тимчасової угоди, і домовилася зі словацькою стороною про розподіл митних квот, митних лімітів та інших прав і обов'язків. ЄС погодився з існуванням двох окремих договірних відносин між ЧР і ЄС та СР і ЄС.

Нові переговори щодо асоціативної угоди між Чеською Республікою та ЄС розпочалися 28 січня 1993 року. Після двох раундів переговорів угоду було парафровано 23 червня 1993 року та підписано 4 жовтня 1993 року. Її ратифікував Європейський парламент 27 жовтня 1993 року, а Палата депутатів

Чеської Республіки – 8 грудня 1993 року. Угода набула чинності 1 лютого 1995 року [19].

Європейська угода передбачала створення зони вільної торгівлі промисловими товарами між ЧР і ЄС до 1 січня 2002 року, а також поступове зближення чеського законодавства з правовою системою ЄС (*acquis communautaire*).

Важливим положенням угоди є так звана «суспензивна клауза», яка дозволяє будь-якій стороні призупинити виконання угоди у разі серйозного порушення іншою стороною. Значущим є і положення щодо дотримання прав людини, яке стало стандартом у договорах ЄС із третіми країнами.

Для виконання угоди були створені спільні органи, зокрема Рада асоціації, яка має повноваження приймати обов'язкові рішення та вирішувати суперечки, а також Комітет і Парламентський комітет асоціації. Угода була доповнена кількома додатковими протоколами, які регулювали участь ЧР у програмах ЄС, торгівлю текстильними виробами, санітарні та фітосанітарні заходи тощо.

Чеська Республіка подала заявку на вступ до ЄС 17 січня 1996 року. Процес вступу включав дотримання Копенгагенських критеріїв, які охоплюють політичні, економічні умови та прийняття законодавства ЄС (*acquis communautaire*) [16].

У червні 1998 року розпочалися переговори про вступ Чехії до ЄС. Референдум з цього питання відбувся 13–14 червня 2003 року. За результатами голосування понад 77% виборців підтримали вступ. Таким чином, 1 травня 2004 року Чеська Республіка стала членом ЄС у рамках найбільшого розширення організації, коли до неї приєдналося одразу 10 країн [21].

Європейський Союз став ключовим фактором для економічного та політичного розвитку Чеської Республіки, сприяючи її інтеграції у спільний європейський простір миру, стабільності та співпраці.

Вступ Чеської Республіки до ЄС можна охарактеризувати також з економічної точки зору, зокрема через отримані вигоди. Чеська Республіка

входить до групи чистих отримувачів коштів із загального європейського бюджету. За 20 років членства Чехія отримала у вигляді субсидій понад трильйон крон. Найбільше фінансування надійшло через так звані структурні фонди та Фонд згуртованості. Ці кошти спрямовані на зменшення економічних диспропорцій між регіонами та країнами ЄС, і за їхньою допомогою фінансується багато операційних програм, таких як «Операційна програма підприємництва та інновацій для конкурентоспроможності», «Операційна програма освіти для конкурентоспроможності», «Операційна програма охорони довкілля» тощо. Мета цих програм – покращення транспортної інфраструктури, підвищення зайнятості, підтримка малого та середнього бізнесу, поліпшення стану довкілля та інші напрямки.

Вступ Чехії до ЄС також відкрив можливість участі в єдиному внутрішньому ринку ЄС, що вважається одним із головних економічних досягнень європейської інтеграції. У разі виключення Чехії з цього ринку виникли б численні бар'єри для виходу на ринки ЄС, що негативно позначилося б на економіці країни, наприклад, через зниження ВВП та рівня зайнятості. Доступ Чехії до європейського ринку без митних бар'єрів став особливо вигідним для чеських експортерів, експорт яких сьогодні становить 80% ВВП країни (порівняно з половиною ВВП до вступу до ЄС).

На момент вступу ВВП Чехії на душу населення становив приблизно 80% від середнього рівня ЄС. Сьогодні серед країн Вишеградської групи Чехія посідає перше місце за рівнем життя. Її ВВП на душу населення становить 91% від середнього рівня ЄС, тоді як у Польщі – 80%, Угорщині – 76%, а Словаччині – 73% [26].

Згідно з чинною Стратегією безпеки Чеської Республіки, країна пов'язує свою безпеку з активною участю в системі колективної оборони НАТО, що базується на сильних трансатлантичних зв'язках, а також із розвитком усіх сфер Спільної політики безпеки та оборони ЄС (СПБО).

СПБО створює рамки, у межах яких ЄС та його держави-члени координують свої дії для захисту незалежності й територіальної цілісності

країн-членів, забезпечення миру та безпеки, розвитку й зміцнення демократії, а також підтримки дотримання прав людини та основних свобод.

Спільна політика безпеки та оборони ЄС (СПБО) є невід'ємною частиною Спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС (СЗБП). Завдяки цій політиці держави-члени ЄС можуть брати участь у забезпеченні безпеки й оборони, вирішенні конфліктів і криз, захисті громадян ЄС, а також сприяти зміцненню міжнародного миру й безпеки. Виконання цих завдань ґрунтується на використанні ресурсів, наданих країнами-членами.

Кризовий менеджмент ЄС, як складова СЗБП, спрямований на зміцнення безпеки та стабільності в Європі. Його концепція співвідноситься з підходами кризового управління НАТО, яка залишається основою колективної оборони для членів ЄС.

Подібно до НАТО, члени Європейського Союзу в межах своєї Спільної політики безпеки та оборони зобов'язані надавати взаємну допомогу у разі збройного нападу, що закріплено у клаузулі колективної оборони, зазначеній у Договорі про Європейський Союз:

«Якщо одна з держав-членів стане об'єктом збройного нападу на її території, інші держави-члени нададуть їй допомогу і підтримку всіма можливими засобами, відповідно до статті 51 Статуту Організації Об'єднаних Націй. При цьому враховується особливий характер політики безпеки і оборони окремих держав-членів» (Договір про Європейський Союз, стаття 42, пункт 7) [37].

Це положення визначає, що у разі збройного нападу на територію будь-якої держави-члена ЄС, інші країни-члени повинні надати допомогу. Однак варто зазначити, що характер СПБО ЄС не передбачає такої ж міри колективної оборони, як стаття 5 Вашингтонського договору НАТО. Для більшості країн, які є членами як ЄС, так і НАТО, принцип колективної оборони нині залишається прерогативою Альянсу.

Європейський Союз проводить закордонні операції та місії, які залежно від характеру поділяються на цивільні, військові та поліцейські. У багатьох

випадках кризовий менеджмент вимагає їхньої комбінації. Ці операції є важливим інструментом забезпечення безпеки ЄС і вагомим внеском у стабільність як у сусідніх регіонах, так і в кризових зонах.

Для підвищення здатності ЄС реагувати швидше, ефективніше та злагоджено, у 2017 році було створено Відділ військового планування та управління (MPCC) у складі Військового штабу ЄС. Він відповідає за оперативне планування та керівництво військовими місіями СПБО, що не мають виконавчих повноважень, на стратегічному рівні.

Ще до вступу Чехії до ЄС було укладено угоду між НАТО та ЄС про принципи співпраці, так звану угоду «Берлін Плюс». Відповідно до цієї угоди з 2003 року ЄС має гарантований доступ до планувальних потужностей НАТО. У разі рішення про проведення військової операції ЄС може використовувати командування НАТО SHAPE для її оперативного планування. Протягом останніх двох десятиліть ЄС реалізував понад 33 цивільні місії та військові операції на трьох континентах, у яких брали участь понад 6 тисяч військових і цивільних спеціалістів, включаючи місцевий персонал. Чехія як член ЄС активно бере участь у цих місіях.

Європейський інструмент миру (EPF) був створений для запобігання конфліктам, будівництва миру та зміцнення міжнародної безпеки. Це позабюджетний механізм, який дозволяє фінансувати військові або оборонні заходи в межах Спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС (СЗБП). Запущений у 2021 році, він замінив і розширив попередні фінансові інструменти, такі як механізм «Афіна» та Африканський проєкт миру. У зв'язку з війною в Україні цей фонд був доповнений засобами для надання військової допомоги Україні. У листопаді 2022 року було започатковано дворічну військову допоміжну місію ЄС (EUMAM) для підтримки України [28].

Війна в Україні посилила увагу ЄС до питань безпеки та оборони. Хоча ЄС розвивав ці напрями поступово, напад Росії на Україну став каталізатором для активізації діяльності. У 2004 році була створена Європейська оборонна

агенція (EDA) для розробки оборонних спроможностей, досліджень, закупівель і озброєння. Вона визначає оперативні потреби, підтримує їх реалізацію та сприяє зміцненню технологічної й виробничої бази в оборонному секторі. З 2020 року її очолює колишній міністр оборони Чехії та экс-посол Чехії в НАТО Їржі Шедівий – перший керівник агенції зі східних країн [38].

Співпраця між ЄС і НАТО розпочалася на початку 2000-х років і привела до створення численних інструментів для забезпечення більшої безпеки в Європі та за її межами. У спільній декларації 2018 року ЄС і НАТО визначили спільне бачення боротьби з безпековими загрозами, яке поступово реалізується.

У березні 2022 року ЄС прийняв документ «Стратегічний компас для безпеки та оборони». Це план дій до 2030 року, спрямований на посилення спроможностей ЄС у сфері безпеки, підвищення стратегічної автономії та зміцнення співпраці з партнерами. Документ передбачає створення європейської групи швидкого реагування чисельністю до 5000 військових, підвищення мобільності військових і посилення місій та операцій СЗБО [38].

Європейська оборонна промислова стратегія, представлена у березні 2024 року, пропонує заходи для підвищення конкурентоспроможності та готовності оборонної промисловості. Основний акцент зроблено на розвиток досліджень, інновацій та зменшення залежності ЄС від зовнішніх постачальників. Важливими аспектами є підтримка стартапів, малих і середніх підприємств, а також інвестиції в передові оборонні технології.

Таким чином, ЄС продовжує зміцнювати свою обороноздатність та безпеку, інвестуючи в інновації, інфраструктуру та співпрацю між членами спільноти [38].

У зв'язку з війною в Україні ЄС продовжує зміцнювати зв'язки з Україною, сприяючи її участі в ініціативах підтримки оборонної промисловості та розвитку співпраці між оборонними секторами України та

ЄС. Документ ЄС підкреслює необхідність тіснішої співпраці з НАТО та іншими стратегічними партнерами, що поділяють спільні цінності.

Оборонна стратегія Чехії базується на системі колективної оборони НАТО, яка є ключовим елементом забезпечення безпеки країни. Чехія бере на себе значну відповідальність за ефективність, функціональність та надійність цього механізму. Водночас документ визнає, що оборонні ініціативи ЄС можуть заповнювати прогалини, визначені в рамках планування НАТО, і доповнювати заходи Альянсу.

Чехія підтримує використання оборонних ініціатив ЄС для підвищення внеску Європи в загальноальянсову оборону, а також для забезпечення інтересів європейської безпеки в ситуаціях, коли НАТО не бере участі. Це включає:

- Реагування на кризи меншого масштабу у стратегічно важливих регіонах.
- Підтримку розвитку оборонних і безпекових можливостей країн-партнерів.

Для досягнення цих цілей Чехія активно бере участь у багатонаціональних проєктах і ініціативах НАТО та ЄС, спрямованих на:

- Отримання доступу до оборонних можливостей, які були б економічно не вигідними для самостійної реалізації.
- Підвищення рівня інтероперабельності (стандартизація, уніфікація).
- Скорочення кількості використовуваних платформ і спрощення логістики.
- Зміцнення експертного потенціалу Чехії у спеціалізованих сферах.

Чехія бере участь у виконанні спільних проєктів у межах Постійного структурованого співробітництва ЄС (PESCO), а також ініціатив НАТО, таких як Smart Defence та Framework Nations Concept. Ці проєкти спрямовані на підвищення оперативних можливостей та зниження витрат завдяки спільному використанню ресурсів і технологій.

Завдяки такому підходу Чехія та ЄС загалом посилюють спроможність реагувати на виклики безпеці, розвиваючи стійкість і взаємодію між країнами-членами та партнерами.

Війна в Україні демонструє важливість загальносуспільного підходу до оборони держави. У відповідь на виклики, спричинені динамічним розвитком технологій, Армія Чеської Республіки (АЧР) визначила інновації та технології одним із шести стратегічних напрямків розвитку своїх можливостей на наступні десять років. Ця стратегія відповідає положенням Оборонної стратегії Чехії та рекомендаціям НАТО, зосередженим на технологічному оновленні [17].

Університет оборони, єдиний вищий військовий навчальний заклад Чехії, сприяє цим зусиллям, реалізуючи проекти за підтримки європейських структурних фондів та оборонних досліджень, які базуються на чітко визначених потребах Міністерства оборони Чехії.

Чехія має єдиний набір сил і можливостей, що робить її внесок у колективну оборону значущим для всієї Європи. Це особливо важливо, враховуючи, що 23 з 27 членів ЄС також є учасниками НАТО. Співпраця між цими організаціями є ключовою для забезпечення ефективної оборони.

Уроки конфлікту в Україні підкреслили проблеми, які потребують вирішення:

1. Розширення боєздатності європейських армій.
2. Впровадження новітніх технологій і досвіду з українського поля бою, зокрема автономних систем.
3. Збільшення виробництва в оборонній промисловості, особливо у ключових сегментах.

Європейський Союз має посилити свою роль у забезпеченні безпеки, узявши більшу відповідальність за оборону своїх кордонів.

Згідно з Безпековою стратегією Чехії, НАТО залишається основною організацією, здатною забезпечити оборону території, суверенітету та

цілісності Чехії. Участь Чехії у колективній обороні НАТО є визначальною для її безпеки.

Водночас Чехія підтримує розвиток Спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС (SZBP) як важливого доповнення до ролі НАТО. Зокрема, Чехія виступає за:

- Посилення співпраці між ЄС і НАТО.
- Розвиток прямого діалогу ЄС із США.
- Розширення ролі ЄС як політичного та безпекового гравця.

Попри значущість міжнародної співпраці, Чехія визнає, що первинна відповідальність за свою оборону залишається на ній самій. Це стимулює її до подальшого розвитку власних оборонних спроможностей та зміцнення зв'язків із союзниками [17].

Співпраця Чехії з Європейським Союзом є важливим елементом її зовнішньої політики, що забезпечує економічний розвиток та стабільність у політичній і правовій сферах. Чехія відіграє активну роль в інтеграційних процесах, підтримуючи загальноєвропейські ініціативи і прагнучи до подальшого розвитку ЄС. Незважаючи на певні труднощі, такі як скепсис щодо введення євро, загальна орієнтація країни на євроінтеграцію залишається невід'ємною частиною її стратегії розвитку.

Організація Об'єднаних Націй є єдиною міжнародною організацією з універсальним членством, що робить її унікальною платформою для вирішення глобальних питань. Як член ООН, Чеська Республіка може активно просувати свої політичні та економічні цілі та візії, зміцнювати зв'язки з міжнародною спільнотою та координувати свої зусилля з іншими державами-членами.

Декларація Об'єднаних Націй, підписана 1 січня 1942 року 26 державами, включаючи колишню Чехословаччину, заклала основу для створення Організації Об'єднаних Націй. ООН була офіційно заснована 24 жовтня 1945 року шляхом ратифікації Статуту ООН, який є основоположним документом цієї міжнародної організації. Статут визначає права та обов'язки

держав-членів, а також встановлює інституції та процедури, необхідні для функціонування ООН. Як міжнародний договір, Статут кодифікує базові принципи міжнародних відносин, зокрема суверенну рівність держав та заборону застосування сили для вирішення міжнародних спорів. Щороку 24 жовтня відзначається як День Організації Об'єднаних Націй.

Мета ООН, визначена у Статуті, включає: підтримання міжнародного миру та безпеки; розвиток дружніх відносин між народами на основі принципів рівності та права народів на самовизначення; співпрацю у вирішенні міжнародних економічних, соціальних, культурних та гуманітарних проблем, а також у сприянні захисту прав людини та основоположних свобод; і виступати центром для узгодження дій держав у досягненні цих спільних пріоритетів [26].

Чеська Республіка бере активну участь у діяльності Організації Об'єднаних Націй з моменту свого створення в 1993 році. Вона була непостійним членом Ради Безпеки ООН у 1994–1995 роках, головувала на 57-й сесії Генеральної Асамблеї ООН у 2002–2003 роках і входила до складу Економічної та соціальної ради (ECOSOC) у 1996–1998, 1999–2001 та 2006–2008 роках. Станом на сьогодні Чеська Республіка була обрана та активно працювала у більш ніж 40 виборних органах, програмах, фондах та інших структурах ООН.

Пріоритети Чеської Республіки в ООН

- Підтримка ефективного багатостороннього співробітництва: Чехія надає великого значення співпраці як всередині ООН, так і між ООН та іншими міжнародними організаціями.
- Реформування системи ООН: У 21-му столітті ООН стикається з безліччю глобальних викликів, і Чеська Республіка визнає необхідність реформування основних органів ООН для більш рішучої та ефективної відповіді на сучасні виклики.

- Захист і просування прав людини: Це один із пріоритетів зовнішньої політики Чеської Республіки. Країна підтримує механізми ООН, спрямовані на досягнення цих цілей, зокрема Раду з прав людини.
- Боротьба з тероризмом і роззброєння: Чехія підтримує зусилля ООН щодо прийняття глобальної стратегії боротьби з тероризмом, а також ініціативи у сфері роззброєння та нерозповсюдження зброї масового знищення.
- Захист клімату та сталий розвиток: Чехія сприяє діяльності ООН у цих напрямках.
- Гуманітарна допомога та Цілі розвитку тисячоліття: Чехія бере участь у розвитку й гуманітарній діяльності ООН і активно підтримує реалізацію Цілей розвитку тисячоліття [28].

Чеська Республіка виконує свої фінансові зобов'язання перед регулярним бюджетом ООН та бюджетами миротворчих операцій. Згідно зі шкалою внесків, затвердженою у грудні 2009 року, частка Чехії в регулярному бюджеті ООН становить 0,349%. З моменту заснування у 1993 році Чехія надала понад 3000 військових і цивільних фахівців для більш ніж 30 миротворчих місій ООН [2].

Чеська Республіка активно підтримує багатостороннє співробітництво в рамках ООН, беручи участь у численних міжнародних ініціативах і допомагаючи забезпечити мир та стабільність на глобальному рівні. Одним із важливих напрямків діяльності Чехії є участь у миротворчих операціях ООН, де країна виявляє готовність надавати військову та цивільну допомогу в гарячих точках світу. Це відображає прагнення Чехії не тільки бути активним учасником міжнародної політики, а й брати на себе відповідальність за підтримку миру та безпеки в усьому світі.

Ще одним важливим аспектом є підтримка реформ у межах ООН, адже сучасні виклики, зокрема зміна клімату, тероризм, конфлікти та глобальні економічні кризи, вимагають від Організації більш ефективних та адаптованих механізмів для реагування на ці проблеми. Чеська Республіка визнає

необхідність оновлення структури ООН, особливо Ради Безпеки, з метою забезпечення більш збалансованого і справедливого представництва в органах управління [26].

Окрім того, Чехія активно підтримує глобальні ініціативи щодо прав людини, зокрема через участь у механізмах ООН для захисту основних прав та свобод людини. Особливу увагу приділяється боротьбі з тероризмом і роззброєнню, що є важливими складовими глобальної безпеки та стабільності. Водночас, Чехія сприяє досягненню глобальних цілей щодо сталого розвитку та захисту клімату, активно підтримуючи ініціативи ООН у цих сферах.

Чеська Республіка демонструє активну та відповідальну позицію в рамках ООН, підтримуючи її основні цілі та пріоритети, такі як мир та безпека, права людини, сталий розвиток та боротьба з тероризмом. Чехія виступає за реформування ООН, вважаючи це важливим кроком для підвищення ефективності організації в умовах нових глобальних викликів. Важливою складовою зовнішньої політики Чехії є також активна участь у миротворчих місіях та гуманітарній допомозі. Країна належно виконує свої фінансові зобов'язання перед ООН, що є важливим аспектом її співпраці з цією міжнародною організацією. Співпраця з ООН є невід'ємною частиною зовнішньої політики Чехії, що дозволяє країні активно впливати на міжнародні процеси і забезпечувати виконання глобальних цілей [62].

Окрему увагу Чехія приділяє співпраці з ЮНЕСКО. Будучи країною з багатою історичною та культурною спадщиною, Чехія активно працює над збереженням і популяризацією своїх пам'яток, внесених до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Зокрема, Прага, Чеський Крумлов, Ледніце-Вальтіце та інші об'єкти є важливими не лише для національної ідентичності, а й для міжнародного туризму. Чехія також бере участь у програмах ЮНЕСКО, спрямованих на розвиток освіти, науки, культури та захист природної спадщини, демонструючи відповідальність у глобальному контексті.

Таким чином, зовнішньополітична стратегія Чеської Республіки базується на активній участі в євроатлантичних структурах, посиленні

регіональної стабільності, прагматичній співпраці з міжнародними партнерами та підтримці глобальних ініціатив, таких як ті, що реалізує ЮНЕСКО. Це відповідає її національним інтересам і сприяє зміцненню позицій країни на світовій арені [56].

Чеська Республіка відіграє активну роль у рамках Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), яка є важливим інструментом для підтримання стабільності, безпеки та співпраці у Європейському регіоні. Участь Чехії в ОБСЄ сприяє реалізації її зовнішньополітичних пріоритетів, зокрема у сферах миротворчості, прав людини та демократичного врядування.

Безпековий вимір співпраці охоплює активну участь Чехії в заходах з превенції конфліктів, роззброєння та контролю над озброєннями. Чехія підтримує ініціативи ОБСЄ, спрямовані на моніторинг дотримання міжнародних угод, зокрема Віденського документа 2011 року, що стосується заходів зміцнення довіри та безпеки.

Діяльність у гуманітарному та політичному вимірах зосереджується на просуванні прав людини, демократичних цінностей та верховенства права. Чехія співпрацює з Бюро з демократичних інститутів і прав людини (БДІПЛ), активно підтримуючи місії зі спостереження за виборами в країнах-членах ОБСЄ. Крім того, Чехія наголошує на важливості захисту прав національних меншин, зокрема ромів, і просуває ініціативи щодо боротьби з дискримінацією.

Позиція щодо російсько-української війни стала одним із ключових аспектів співпраці Чехії з ОБСЄ. Чехія підтримує діяльність Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні, яка здійснює нагляд за ситуацією на окупованих територіях і фіксує порушення прав людини та міжнародного права. Прага активно виступає за реформування ОБСЄ для підвищення її ефективності в умовах сучасних викликів, спричинених агресивними діями Росії.

Економічний та екологічний вимір співпраці включає підтримку проєктів у сфері енергетичної безпеки, сталого розвитку та боротьби зі зміною

клімату. Чехія бере участь у програмах ОБСЄ, спрямованих на зменшення екологічних ризиків, зокрема в регіонах із підвищеною екологічною вразливістю [26].

Таким чином, співпраця Чеської Республіки з ОБСЄ охоплює широкий спектр питань, від безпеки та прав людини до сталого розвитку та екології. Активна участь Чехії в ОБСЄ не лише відповідає її національним інтересам, а й сприяє зміцненню європейської стабільності та безпеки в умовах сучасних викликів.

Чеська Республіка є активним членом Світової організації торгівлі (СОТ) з 1995 року, що відіграє важливу роль у розвитку її економіки та інтеграції в глобальну систему міжнародної торгівлі. Членство в СОТ відповідає стратегічним цілям країни щодо забезпечення вільної та справедливої торгівлі, розширення експортних можливостей і залучення інвестицій. Чехія активно підтримує принципи відкритої та справедливої торгівлі, спрямовані на економічне зростання та зміцнення конкурентоспроможності. Як частина Європейського Союзу, держава реалізує спільну торговельну політику, яка ґрунтується на правилах СОТ, зокрема дотримання тарифних зобов'язань і боротьбу з протекціонізмом. Особливу увагу приділяється захисту національних інтересів у торговельних суперечках через механізм вирішення спорів СОТ. Також Чехія підтримує ініціативи СОТ щодо сприяння розвитку, зокрема спрощення процедур міжнародної торгівлі та технічної допомоги країнам, що розвиваються. Активна участь у діяльності СОТ дозволяє Чехії сприяти встановленню прозорих та прогнозованих умов для міжнародної торгівлі, що забезпечує стійкий економічний розвиток і сприяє зміцненню її позицій у світовій економіці [56].

Таким чином, зовнішньополітична діяльність Чеської Республіки побудована на розвитку всебічних партнерств, що підтримують її економічний розвиток, політичну стабільність і регіональну безпеку. Ця стратегія дозволяє Чехії грати важливу роль на міжнародній арені та сприяти глобальним ініціативам в областях, таких як безпека, енергетика та міжнародні відносини.

Чеська Республіка активно співпрацює в межах Вишеградської четвірки (V4), яка об'єднує Чехію, Польщу, Словаччину та Угорщину. Ця регіональна ініціатива створена для зміцнення співпраці у сферах політики, економіки, культури та безпеки, а також для просування спільних інтересів на міжнародній арені. Чехія розглядає V4 як важливий інструмент координації зусиль країн Центральної Європи в Європейському Союзі, особливо в питаннях, що стосуються політики розширення, енергетичної безпеки, кліматичних змін і транспортної інфраструктури.

У сфері безпеки Чехія бере участь у спільних військових навчаннях і проєктах, таких як Вишеградська бойова група ЄС, яка демонструє готовність до співпраці в кризових ситуаціях. Економічна співпраця зосереджена на розвитку торгівлі, інвестицій і спільних проєктів у галузі науки, технологій та інновацій. Особливу увагу приділяють розвитку транспортної інфраструктури для покращення логістичних зв'язків у регіоні, зокрема реалізації проєктів з розбудови залізничного та автомобільного сполучення [56].

На міжнародній арені країни V4 спільно виступають із важливих питань, таких як розширення ЄС, підтримка країн Західних Балкан та Східного партнерства, зокрема України. Чехія активно підтримує ініціативи, спрямовані на підтримку демократичних реформ, зміцнення верховенства права та розвиток громадянського суспільства в сусідніх країнах.

Культурна співпраця в межах Вишеградської четвірки також відіграє значну роль. Через Вишеградський фонд фінансуються проєкти у сфері освіти, культури та науки, які сприяють обміну досвідом і зміцненню зв'язків між народами регіону. Завдяки цій багатосторонній платформі Чехія успішно реалізує свої зовнішньополітичні та регіональні цілі, забезпечуючи стабільність і розвиток Центральної Європи.

Висновки до розділу 3.

Чеська Республіка демонструє активну та конструктивну позицію в рамках співпраці з міжнародними організаціями, зокрема з Європейським

Союзом, Організацією Об'єднаних Націй, ЮНЕСКО, Світовою організацією торгівлі (СОТ) та Вишеградською четвіркою. Членство Чехії в ЄС стало основою для її політичної та економічної інтеграції в європейський простір, відкривши нові можливості для розвитку країни та посилення її міжнародної позиції. ЄС надає Чехії платформу для впливу на загальноєвропейські політики, сприяючи розвитку внутрішнього ринку, зміцненню економіки та забезпеченню стабільності в регіоні. Водночас, Чехія активно підтримує європейські цілі у сфері безпеки, сталого розвитку та прав людини, роблячи свій внесок у спільні ініціативи в межах ЄС.

Співпраця Чеської Республіки з ООН є важливим аспектом її зовнішньої політики. Чехія активно бере участь у миротворчих місіях, підтримує глобальні ініціативи щодо прав людини, боротьби з тероризмом та сталого розвитку, і виступає за реформування ООН для забезпечення її більш ефективної роботи в умовах сучасних викликів. Особливе місце займає співпраця з ЮНЕСКО, де Чехія не лише зберігає свою багату культурну спадщину, включену до Списку всесвітньої спадщини, а й бере участь у реалізації програм із захисту природних та культурних пам'яток, розвитку освіти, науки та культури.

У сфері міжнародної торгівлі Чехія активно співпрацює зі Світовою організацією торгівлі, підтримуючи принципи вільної торгівлі, усунення торговельних бар'єрів та створення сприятливих умов для експорту та імпорту. Завдяки членству в СОТ Чехія зміцнила свої економічні зв'язки з багатьма країнами, що сприяє її економічному зростанню та залученню іноземних інвестицій.

Вишеградська четвірка, яка об'єднує Чехію, Польщу, Словаччину та Угорщину, є ключовою платформою для регіональної співпраці. У її межах Чехія бере участь у координації спільних зусиль у питаннях європейської інтеграції, енергетичної безпеки, розвитку транспортної інфраструктури та підтримки демократичних реформ у країнах Східного партнерства, зокрема в Україні. Спільні військові навчання, культурні програми та економічні

ініціативи в рамках V4 сприяють зміцненню стабільності та розвитку Центральної Європи.

Таким чином, Чехія демонструє активну та відповідальну політику в рамках міжнародних організацій, прагнучи посилити свою роль у світовій політиці, забезпечувати регіональну та глобальну стабільність і сприяти сталому розвитку через співпрацю з ЄС, ООН, ЮНЕСКО, СОТ та Вишеградською четвіркою.

ВИСНОВКИ

Під час виконання роботи було всебічно досліджено зовнішньополітичні вектори Чеської Республіки в постбіполярний період, зокрема ключові етапи її інтеграції в Європейський Союз та НАТО, а також трансформацію зовнішньополітичного курсу країни після Оксамитової революції 1989 року, коли Чехія, як незалежна держава, змушена була адаптувати свої стратегії до нових глобальних умов. У дослідженні були розглянуті важливі чинники, що визначали розвиток зовнішньої політики Чеської Республіки, зокрема зміни у її безпековій політиці, економічних стратегіях, а також у сфері культурної та гуманітарної дипломатії.

Зокрема, було проаналізовано, як розпад соціалістичного табору та перехід до однополярного світу після завершення Холодної війни вплинули на зовнішньополітичну орієнтацію Чеської Республіки. Оксамитова революція 1989 року стала вирішальним моментом у переорієнтації країни з радянської орбіти на європейські та західні структури, і це питання стало одним із основних у рамках дослідження. Досліджено, яким чином ці зміни стали основою для розробки нової зовнішньополітичної стратегії, в центрі якої було прагнення Чехії до інтеграції в Європейський Союз та НАТО.

Особлива увага була приділена ролі Вацлава Гавела, який став одним із основних архітекторів нової зовнішньої політики країни. Його ідеї, спрямовані на підтримку демократії, прав людини та європейських цінностей, мали величезний вплив на формування міжнародного іміджу Чеської Республіки. Вацлав Гавел активно підтримував ідею членства Чехії в НАТО і ЄС, що стало ключовим фактором безпеки та економічного розвитку країни.

Дослідження також висвітлює важливу роль міжнародних організацій, таких як Європейський Союз та Організація Об'єднаних Націй, у формуванні зовнішньої політики Чеської Республіки. Активна участь Чехії в цих структурах дозволила країні зміцнити свої позиції на міжнародній арені, зокрема в питаннях безпеки, економічної співпраці та прав людини. Ми

виявили, що Чехія, ставши членом ЄС та НАТО, змогла не лише забезпечити свою безпеку, а й активно впливати на регіональні та глобальні процеси, відстоюючи інтереси малих держав.

Методологічна основа дослідження включала історико-діалектичний метод, порівняльний аналіз, контент-аналіз політичних документів та міжнародних угод, що дозволило нам всебічно проаналізувати зовнішньополітичні стратегії Чехії та виявити тенденції її зовнішньої політики в контексті глобальних змін. Завдяки цим методам, нам вдалося побудувати детальну картину еволюції зовнішньої політики Чехії після 1989 року, показати взаємозв'язок внутрішніх політичних змін і зовнішніх викликів, зокрема через участь у міжнародних організаціях, таких як ЄС та НАТО, а також у різних глобальних ініціативах.

Підсумовуючи основні результати дослідження, можна стверджувати, що зовнішня політика Чеської Республіки в постбіполярний період є прикладом успішної адаптації країни до нових міжнародних реалій, успішної інтеграції в європейські та західні структури, а також формування стратегії на основі принципів демократизації, розвитку прав людини та безпеки. Крім того, робота внесла новий внесок у вивчення досвіду малих європейських держав, що прагнуть активної участі в міжнародних організаціях та інтеграції в глобальні процеси.

Завдяки аналізу зовнішньої політики Чеської Республіки можна зробити висновок про важливість застосування досвіду Чехії для країн Центрально-Східної Європи, зокрема для України, що також прагне до європейської та євроатлантичної інтеграції. Вивчення досвіду Чехії в контексті її інтеграції до ЄС та НАТО допомагає краще розуміти можливості та виклики, з якими стикаються держави, що прагнуть до співпраці з великими міжнародними організаціями.

Таким чином, наше дослідження показує, що зовнішня політика Чеської Республіки є результатом численних внутрішніх і зовнішніх факторів, що визначали її курс після 1989 року, а також виявляє важливі аспекти для

подальших наукових досліджень у галузі міжнародних відносин та європейської інтеграції.

Чехія успішно адаптувала свою зовнішню політику до нових міжнародних умов, після Оксамитової революції значно змінивши орієнтацію на західні європейські та атлантичні структури. Це дозволило країні стати частиною європейського економічного та політичного простору, забезпечивши її стабільний розвиток і безпеку. По-друге, Вацлав Гавел, який відіграв ключову роль у формуванні нової зовнішньої політики, сприяв інтеграції Чехії до ЄС та НАТО, підкреслюючи важливість прав людини та демократичних цінностей для міжнародної стратегії країни. По-третє, інтеграція Чехії в Європейський Союз і НАТО стала важливим чинником її безпеки та стабільності, що дозволило країні активно впливати на глобальні та регіональні процеси, захищаючи інтереси малих держав у міжнародних відносинах. Чеська Республіка також активно співпрацює з міжнародними організаціями, зокрема з ООН, роблячи значний внесок у глобальні ініціативи, пов'язані з правами людини, боротьбою з тероризмом та сталим розвитком, тим самим демонструючи приклад для інших країн, що прагнуть бути активними учасниками глобальних процесів.

Аналіз зовнішньої політики Чеської Республіки в контексті її інтеграції до ЄС та НАТО дає важливі уроки для України, яка прагне до європейської та євроатлантичної інтеграції. Вивчення чеського досвіду може допомогти Україні краще зрозуміти можливості та виклики, з якими стикаються держави, що прагнуть інтеграції в міжнародні організації. У результаті виконаного дослідження можна зробити висновок, що зовнішня політика Чеської Республіки в постбіполярний період є успішним прикладом адаптації малих європейських держав до нових міжнародних реалій, і може служити модельним прикладом для країн, що прагнуть до інтеграції в глобальні та європейські структури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Література

1. Андрейко В. Досвід чесько-словацького співробітництва в контексті інтеграційної стратегії України. *Studia Slavica. Українсько-Словацькі діалоги: Історія*. Ужгород: УжНУ, 2005. С. 158–167.
2. Андрейко В. Система зовнішньоекономічного співробітництва ЧР і СР в період 1990-х – початку 2000-х років. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія*. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2006. Випуск 16. С. 99–106.
3. Андрейко В. Чеська і Словацька республіки в системі відносин країн Вишеградської четвірки «V4». *Східноєвропейський історичний вісник*. 2017. Випуск 5. С. 216–224. DOI 10.24919/2519-058x.5.116965
4. Андрієнко, В. І. Європейська безпека та зовнішня політика Чехії в умовах глобальних змін. Київ: Інститут міжнародних відносин, 2021.
5. Артёмов І. Регіональна політика країн Вишеградської четвірки: досвід для України. *Український історичний збірник*. 2014. Вип. 17. С. 226–234.
6. Белашов В. Розширення НАТО: за і проти. *Політика і час*. №3. 1998. С. 67
7. Бжезінський З. План для Європи: як розширити НАТО. *Політика і час*. №5. 1995. С. 21–30.
8. Білорус, О. В. Чехія в системі міжнародних відносин Європи: стратегічний вимір. Львів: Видавництво «Літопис», 2018.
9. Віднянський, С. Чехія у глобальній політиці: уроки для України. Харків: Пороги, 2022.
10. Вовканич І. Постсоціалістична трансформація в Чеській Республіці: специфіка і етапи. *Карпатика*. Випуск 21. Політологічні студії: історія, теорія, практика. Ужгород: УжНУ, 2003. С. 198–210.
11. Волощук С. Досвід набуття членства в НАТО країнами Центрально-Східної Європи та євроатлантичні перспективи України.

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія. Вип. 18. Ужгород, 2007. С. 29–37.

12. Васильєв, Г. П. Зовнішня політика країн Центральної Європи у контексті інтеграційних процесів. Київ: Видавництво Київського університету, 2018.

13. Воробйова, Т. О. Зовнішньополітична орієнтація Чехії в контексті змін міжнародного порядку. Київ: Наукова думка, 2019.

14. Гнатюк, Л. В. Інтеграція Чехії до Європейського Союзу: виклики та досягнення. Львів: Центр європейських досліджень, 2017.

15. Грабар, І. В. Вишеградська група: досвід і проблеми інтеграції в ЄС. Одеса: Астропринт, 2020.

16. Даниленко, М. В. Чеська Республіка: розвиток економічних та політичних зв'язків у постбіполярний період. Харків: ХНУ ім. Каразіна, 2021.

17. Дорошко, М. С. Чехія та НАТО: трансформація безпекових пріоритетів. Київ: Національний інститут стратегічних досліджень, 2019.

18. Жовтенко, С. М. Регіональна політика Вишеградської групи: роль Чехії у європейській співпраці. Харків: ХНУ ім. Каразіна, 2020.

19. Захарченко, А. О. Чеська Республіка у глобалізованому світі: зовнішньополітичний вимір. Одеса: Астропринт, 2021.

20. Іванова, О. Ю. Європейська інтеграція Чехії: досвід та уроки для України. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2018.

21. Кирилюк, І. Г. Східне партнерство ЄС та участь Чехії у його реалізації. Ужгород: Поліграфцентр Ліра, 2019.

22. Кіцила, Л. Зовнішньополітичні аспекти інтеграції Чехії до Європейського Союзу. Львів: Літературна спільнота, 2017.

23. Корсак, Р. Європейська інтеграція Чехії та її вплив на регіональну безпеку. Львів: Літопис, 2020.

24. Кравець, П. О. Роль Чехії в системі міжнародної безпеки після 1991 року. Дніпро: Пороги, 2020.

25. Криворучко, Н. Міжнародна політика Чехії в умовах глобальних змін. Київ: Київський університет, 2021.
26. Кудрявцева, Ю. О. Чехія в європейському контексті: від політичної трансформації до економічної стабільності. Дніпро: Пороги, 2022.
27. Левченко, М. П. Чеська Республіка та регіональне співробітництво в Центральній Європі. Київ: Інститут європейських досліджень, 2022.
28. Литвинова, Т. М. Відносини Чехії з державами СНД: особливості та перспективи. Львів: Видавництво «Світ», 2018.
29. Матвійчук, І. В. Чехія і Європейський Союз: досвід інтеграції та проблеми адаптації. Чернівці: Рута, 2020.
30. Мороз, О. П. Міжнародні відносини Чеської Республіки у постбіполярний період: виклики та стратегії. Київ: Київський національний університет, 2021.
31. Новікова, С. Ю. Енергетична безпека Чехії в контексті зовнішньої політики. Ужгород: Вид. центр «Економіка», 2022.
32. Павлишин, Л. Чехія у системі міжнародних відносин: стратегічний аналіз. Київ: Наукова думка, 2019.
33. Піскун, С. О. Історичні аспекти зовнішньої політики Чехії у постбіполярний період. Чернівці: Рута, 2021.
34. Романенко, О. Ю. Політика Чехії щодо Росії: реалії та виклики сучасної зовнішньої політики. Харків: Фоліо, 2019.
35. Савчук, А. Чехія в контексті новітніх трансформацій в міжнародних відносинах. Львів: Наукові студії, 2020.
36. Сидоренко, В. І. Проблеми безпеки у зовнішній політиці Чехії після вступу до НАТО. Львів: ЛНУ ім. Франка, 2020.
37. Шевченко, Н. М. Міжнародна позиція Чеської Республіки у XXI столітті: перспективи та виклики. Київ: Основи, 2019.
38. Яковенко, О. В. Роль Чехії у вирішенні глобальних проблем сучасності. Харків: Видавництво «Фоліо», 2022.

39. Яценко, Л. П. Чехія і глобальні процеси: роль у міжнародній політиці XXI століття. Київ: Наука, 2021.
40. Kavan, J. The Czech Republic and NATO: A New Role for Central Europe. Prague: Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic, 2000. URL: https://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/dokumenty
41. Jirí, V. European Security and NATO Enlargement. NATO Review. 2004. URL: <https://www.nato.int>
42. Kocáb, M. Security and Defense Policy of the Czech Republic. Prague: University of Defence, 2018. URL: <https://www.unob.cz>
43. Cech, V. Central Europe and NATO Enlargement. Central European Review. 2000. URL: <https://www.ce-review.org>
44. Boček, V. NATO, the Czech Republic, and European Security. Prague: Czech Institute of Political Studies, 2009. URL: <https://www.cips.cz>
45. Hromádka, P. NATO Enlargement and the Czech Republic's Role. Prague: Czech National Security Council, 2001. URL: <https://www.nsz.cz>
46. Pospíšil, L. Czech Security and NATO: A Cross-Regional Perspective. Journal of European Security. 2017. URL: <https://www.jes-journal.org>
47. Корнійчук, Л. В. Еволюція безпекової політики Чеської Республіки під впливом російсько-української війни. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*, 2024. 16(1). <https://fip.dp.ua/index.php/FIP/article/view/1223/1361>

Джерела

48. Aktuální ukoly české zahraniční služby: Projev ministra J. Kavana na poradě titulářů. 1999. 28. červen. URL: https://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/archivy/clanky_a_projevy_ministru/index.html
49. Havel V. Proč by se mělo NATO otevřít střední Evropě. Lidové noviny. 1993. 16 listopadu URL: http://www.vaclavhavel.cz/showtrans.php?cat=-clanky&val=48_clanky.html&typ=HTML

50. Aktualní ukoly české zahraniční služby: Projev ministra J. Kavana na poradě titulářů. 1999. 28. červen. URL: https://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/archivy/clanky_a_projevy_ministru/index.html
51. Havel V. Proč by se mělo NATO otevřít střední Evropě. Lidové noviny. 1993. 16. listopadu URL: http://www.vaclavhavel.cz/showtrans.php?cat=-clanky&val=48_clanky.html&typ=HTML
52. Czech Republic: NATO Membership. Ministry of Defence of the Czech Republic, 1999. URL: <https://www.army.cz/en/ministry-of-defence/nato-membership>
53. Government of the Czech Republic. National Security Strategy of the Czech Republic. 2015. URL: <https://www.vlada.cz/en/ekonomika/national-security-strategy>
54. NATO and the Czech Republic: A Journey of Integration. NATO Public Diplomacy Division. 2005. URL: <https://www.nato.int/cz>
55. Czech Foreign Ministry. Czech Foreign Policy Strategy 2017. Prague: Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic. URL: https://www.mzv.cz/jnp/en/policy_planning/foreign_policy_strategy_2017.html
56. European Union External Action. Czech Republic's Role in the EU's Foreign Policy. Brussels: EU, 2020. URL: <https://eeas.europa.eu>
57. Visegrad Group. Visegrad Cooperation and Czech Diplomacy. 2020. URL: <https://www.visegradgroup.eu>
58. Czech Republic Ministry of Defense. Czech Armed Forces: NATO Integration and Role. Prague: Ministry of Defense, 2019. URL: <https://www.army.cz>
59. Czech Republic. NATO Membership and Security Policy: A Historical Perspective. Prague: Czech Institute of International Relations, 2005. URL: <https://www.ciir.cz>
60. Czech Government. Strategic Framework for Security and Defense 2020-2025. 2020. URL: <https://www.vlada.cz/en>

61. Ministry of Defense of the Czech Republic. Czech Contribution to NATO Operations. Prague, 2018. URL: <https://www.mosr.cz>
62. NATO: The Czech Republic's Path to Membership. NATO Headquarters, 1999. URL: <https://www.nato.int>
63. Bezpečnostní strategie České republiky 2023. URL: <http://surl.li/ivdpmt>
64. Koncepce zahraniční politiky ČR. 2015. URL: <http://surl.li/mrfmpg>
65. Obranná strategie České republiky 2023. URL: <http://surl.li/ygebfbm>